

Epilog k starým polemikám

K polemikám totiž, které jsme zde mívali s komunisty, když nastoupil Hitler...

Myslím, že naši komunisté dělají asi tak pravý opak toho, co se domnívali, že budou dělati roku 1935. Neřídím se zásadou: hanba těm, kteří dostali rozum! lépe by bylo, kdyby zůstali zatvrzelí! Ale snad je možno aspoň poukázat na to, že se obrátili a jak velice se obrátili. Provedli obrat dokonce ve třech nejdůležitějších věcech, o které s nimi demokraté měli mnoho sporů a pro něž dostávali od nich strašně vynadáno:

1. Jsou konečně tak laskavi, že přestali pokládat demokracii za systém stejně hanebný jako fašismus; přestali házet Mussoliniho, Hitlera a Masaryka do jednoho pytle, což byl jejich špatný zvyk po celé desetiletí;

2. uznali nepochybně, že tam, kde se ve střední a západní Evropě opravdu podaří dohnati věci ke konfliktu, zůstane na bojišti fašismus jako vítěz; přestali už aspoň vybízeti masy k takovému konfliktu a k „poslední bitvě“; neboť, kdekoliv nyní taková poslední bitva vzplála, tam potom vzplanuly dělnické domy a socialistická literatura, a u citlivějších komunistických vůdců vzplanuly také tváře nachem studu nad snadností, s níž byli poraženi;

3. uznali, že Československo má právo se hájit, kdyby bylo hitlerovským Německem napadeno, a že má právo k tomu účelu si budovati armádu; připustili konečně, že existuje válka obranná, což dříve přes všechny domluvy nechtěli připustiti. Slyšíme od nich dokonce, že jsou ochotni spoluhájit Československo proti Německu s elánem vojsk husitských.

Dlouho trvalo, než sem došli...

V březnu roku 1933, polekáni Hitlerem, začali naši komunisté mluvit o potřebě obranné jednotné fronty proti fašismu. Napsali jsme jim tehdy:

„Chcete-li opravdu bojovat proti fašismu, jest vám, pánové, dohodnout se, jaký stav chcete proti němu hájit. Je opravdu velmi třeba jednotné fronty, ale jaké a k čemu? Nemáme naději, že byste uznali demokracii za stav hodný obhajoby... Nemáte tolik duševní svobody, aby ve vás roztálo několik frází... Vy zajisté i nadále zůstanete zuřivými útočníky na demokracii, tento jediný stav, který v Evropě je schopen fašismu čelit. Budete bít do české demokracie dál, jako vaši soudruzi v Německu bili do německé, s tímž špatným výsledkem, jestliže demokracie v této zemi nebude silnější. Skutečný odpor proti fašismu (ne ten slovní, ve kterém jistě nad jiné vynikáte) bude se dít bez vás a budete mu, jak jste zvyklí, vpadat v zad. Vaše jednotná fronta proti fašismu není nic než zase agitační fráze.

Jen silná a spořádaná demokracie se může fašismu ubránit. Ale to je to poslední, čeho byste byli schopni si přát. Podrývájící demokracii, zůstanete — jakožto objektivní zjevy — podporovateli fašistické náklady. Na omluvu můžete uvést jedině svou mystickou viru v onen poslední den, kdy se vše jedním rázem změní, který je už tak dávno omluvou vaší anarchičnosti. Ale němečtí Adolfové Hoffmeisterové se také dost napovídali o onom poposledním dnu a opovrhovali proto demokracií. Nehrabali by ji teď špendlíčkem?“

Vše to, več jsme se tehdy ještě neodvažovali doufat, se dostavilo. Naši komunisté vzali do ruky špendlíček dříve, než naše demokracie byla zahrabána. Postavili se do té jednotné fronty, kterou jsme jim už tehdy navrhovali, do jednotné fronty na obranu demokracie. Kdyby jim to byl tehdy někdo předpověděl, byli by ho vyhodili. Ostatně žádné k d y b y... Skutečně jim to někdo předpověděl a skutečně ho vyhodili. Pan J. Guttmann, snad nejschopnější jejich žurnalista, odvážil se v roce 1934 narýsovat obrysy stanoviska, které československá komunistická strana zaujme v roce 1935. Přijít o rok napřed — to je někdy neodpustitelná vina. Pan Guttmann byl vyloučen ze strany a vhozen do oné jámy, do níž se házejí právě úchylky. Potom se však našim radikálům stalo, že se jim narodilo 160 milionů pravých úchylek — v Sovětském svazu. Taková jáma není, aby se do ní dalo hodit celých 160 milionů pravých úchylek. A Stalina, i když se stane pravou úchylnou, je vůbec vyloučeno do nějaké jámy házet. Poněvadž někdo musil povolit, a Stalin nechtěl, povolila československá komunistická strana a na příkaz komunistické internacionály sama se stala tím, co by byla ještě před rokem zuřivě nazvala pravou úchylnou. Dovolili jsme si to předpovědět.

„Přesvědčit naše komunisty,“ psali jsme v září r. 1933, „nemůže být naším cílem; mohli bychom stejně mluvit do dubu; je známo, že jejich závazné these jsou usnášeny nikoliv zde, nýbrž v Moskvě, a oni nemají možnosti na nich něco měnit. Provádějí zahraniční politiku sovětského Ruska, která ovšem se na naše problémy dívá pohrdavě... Jediná možnost, že by se prokázali schopnými změny, nastala by tenkrát, kdyby Rusko náhle uznalo, že není bezpečno před hitlerovským Německem. Pak by sem byly doporučeně poslány jiné these, a odehrálo by se před námi zajímavé divadélko přeměny.“

Právě tak se stalo. Hitler zdá se býti velkým učitelem a lékařem. Dopadne-li vše dobře, bude moci býti o něm jednou napsáno: vrátil rozum do mnohých hlav, do kterých vlastně od počátku patřil. Tu a tam se dostaví nyní do demokratického tábora někdo, kdo dříve posílal demokracii ke všem čertům, a když se ho ptáme, jak to, odpoví: „Hitler mne vyléčil.“ Ale Hitler nepoučuje jen jednotlivce, poučil i celou komunistickou internacionálu. Ta provedla obrat, a naši komunisté jej opakovali. Rád bych jim přiznal, že na to přišli z vlastní hlavy, ale nemohu. Jako vždy, také tentokrát rozhodovaly zahraniční zájmy sovětského Ruska. „Kdo z nás by mohl odporovat?“, řekl uctivě kdysi jeden český komunista, když došel nepříjemný příkaz z Moskvy. A tak poslouchají ve zlém — i v dobrém. V koutech kaváren sedí několik otrávených komunistických intelektuálů a tichounce nyní kritisují Stalina, sami sebe pokládajíce za jediné správné, nekompromisní, poslední komunisty. To však jen pro úplnost obrazu.

Když se roku 1933 objevil Hitler, bylo všem aspoň částečně rozumným lidem jasno, že je třeba pomýšleti i na nejhorší případ a připravovati se na obranu. Celý

osud politické levice záležel tehdy na tom, uzná-li tuto nutnost a dovede-li se jí podřídit. Kdyby to nebyla dovedla, byl by ji — i v demokratických volbách — smetl národ, instinktivně cítící ohrožení.

Bohužel kruh „aspoň částečně rozumných lidí“ byl na jedné straně stlačen cizím, neústupným tělesem. Komunisté dlouho váhali uznati, že dvě a dvě jsou čtyři, a že Hitler — toť nutnost připravovat se na obranu. Komunističtí intelektuálové spokojili se vydáním manifestu (jednoho ze svých přečetných manifestů), ve kterém vlažně ujišťovali, že neopustí německého dělníka. Vydavše tento manifest, vypadali potom tak spokojeně, jako by se už bylo do posledního puntíku stalo vše, čeho je třeba, a jakoby hitlerovské nebezpečí bylo hned v začátcích odraženo. Vidám je od té doby tu a tam v kavárně, ale nedovedu ze způsobu, jakým pijí svou černou kávu, rozpoznat, opustili-li německého dělníka či neopustili. Jednou snad bude možno mezi německými dělníky uspořádat anketu o tom, jaká pomoc jim byla s této vážené strany poskytnuta. Naši komunističtí intelektuálové jsou schopni se sytit slovy. Ku podivu, že při této nuzné stravě se mezi nimi vyskytují také tlustí. Jejich obvyklá metoda je protest, hezky napsaný a hezky podepsaný protest, aby později před historií kdekdo mohl dokázat, že byl také při tom. Spokojovali se dlouho veřejným projevením svého smýšlení, aby aspoň bylo známo, že toho a toho roku oni o té a té věci soudili takhle a takhle, rozumí se, že nekompromisně. Div že neposlali Hitlerovi telegram, žádající ho jménem dvaceti pražských intelektuálů, aby se vzdal imperialismu, poněvadž být imperialistou je ošklivé. Nebylo — kromě jejich kroužku — člověka, který by mohl uznati tento způsob obrany za postačující a který by v tom viděl hradbu silnější než list papíru. Budu nyní citovati Havlíčka, aniž blíže vysvětlím, proč ho při této příležitosti cituji. Tento klasik české literatury napsal: „Dospěl jsem k pevnému přesvědčení, že spisovatel nemá být trouba.“

A co komunistická strana? Zda bylo možno, aby tato vážná a silná strana tvář v tvář skutečnému nebezpečí chovala se také tak dětinsky? Nebudu to sám rozhodovati, ale vylíčím, jak se skoro po dva roky chovala. Podle souhlasného úsudku všech pozorovatelů evropských událostí nástupem hitlerismu k moci válka stala se reálnou možností. Neuvěřitelně dlouho čelila komunistická strana tomuto nebezpečí pouhým prostým tvrzením, že „dělnictvo si války nepřeje“. Vskutku si nepřeje. Ale kdo si přeje zápalu plíc? A přece mnozí jej dostávají a dokonce naň umírají. A zda všichni ti, kdo kdy byli v lese přepadení, si přáli přepadení? Zda si přálo dělnictvo války r. 1914, a zda si přálo, aby je Hitler porobil?

Obtíž komunistické strany spočívala v tom, že nemohla se dosti rychle zbaviti ideologie a terminologie, na niž si zvykla, užívajíc jí skoro celých patnáct let. Gramofonová deska, dáte-li na ni jehlu a spustíte stroj, zní po každé stejně. Tak tedy zněla komunistická gramofonová deska i po Hitlerově uchvácení moci takto: není žádného rozdílu mezi válkou obrannou a útočnou; dokud je na světě kapitalismus, je každá válka útočná; hitlerovské Německo a demokratické Československo jsou stejní imperialističtí lupiči; jako Německo, tak i Československo připravuje se uchvátit kořist; kapitalistický svět ne-

může být jiný; Československo se třese v lupičské psychose.

Pane, to byla práce, vzítí komunistické straně z rukou tuto desku, kterou milovala tak jako plukovník Bramble svůj „Destiny waltz“. Nepředstíráme, že jsme tu práci vykonali my. Vykonal ji Stalin, snad tu desku rozbil, snad — pravděpodobněji — ji jen uložil do archivu, odkud zase může býti vytažena. Než však Stalin toto vykonal, bylo s komunistickou stranou těžké pořízení. Marně jsme ji prosili, aby uznala, že Československo nezamýšlí z Německa nic uloupit. Každého, kdo se odvážil mluvit o válce obranné, nazývali komunisté „zuřivým válečným štváčem“ a dovedli ten titul v jednom článku opakovat desetkrát. Nyní sami, jak známo, horlivě mluví o válce obranné. Jak mnoho vlastních slov musili asi pozřít!

To je jedna z velkých událostí poslední doby: komunisté vzdali se svého starého hesla „proměnit válku imperialistickou ve válku občanskou“. Vzdali se ho tak důkladně, že jsme byli skoro rádi, když sovětský spisovatel a žurnalisté, kteří tu byli návštěvou, z Prahy odjeli. Mluvili tak horlivě a tak přesvědčivě o obraně a o silné armádě, že při delším jejich pobytu a působení zde bylo nebezpečí, že snad naše pravice bude naše pacifisty lynčovat.

Komunisté tedy nyní souhlasí s tím, že proti útoku Třetí říše je třeba hájiti i tuto demokracii tak, jak je, i se všemi jejími chybami.

Jak se tedy časy mění... V tomto i v jiném. Za revoluce r. 1848 Marx a Engels vytrvale velebili v „Neue Rheinische Zeitung“ Němce, Maďary a Poláky, prohlašující ostatní středoevropské národy za tříšť a chamrad' dějin, na níž nezáleží.

„Kde bylo třeba zachrániti vývoj,“ psali, „tam mělo záležeti na několika dávnou rozpadnutých, bezmocných národnostech, jako jsou rakouští Slované...? Kde jde o existenci, o volné používání všech pomocných pramenů velkých národů, tam nebude přece rozhodovati taková sentimentalita!“

Nuže, zdá se, že komunistická internacionála se stává sentimentální. Pro malé středoevropské slovanské národy neměli Marx a Engels než hrozby, dokonce hrozby krvavou pomstou:

„Za tuto zbabělou, podlou zradu revoluce se jednou Slovanům krvavě pomstíme... Čechům, Chorvatům a Rusům je zajištěna nenávisť celé Evropy a nejkrvavější válka celého západu proti nim... Žádné poukazy na neurčitou demokratickou budoucnost těchto zemí nás nezadrží, jednati se svými nepřáteli jako s nepřáteli. Potom boj, „neúprosný boj na život a na smrt“ se slovanstvím, které zrazuje revoluci; vyhlazovací boj a bezohledný terorismus — nikoli v zájmu Německa, ale v zájmu revoluce!“

„Mezi všemi národy a národnostmi Rakouska jsou pouze tři, které byly nositeli pokroku, které aktivně zasahovaly do dějin, které ještě dnes jsou životaschopné: Němci, Poláci a Maďari... Nejbližším posláním všech ostatních kmenů a národů jest zánik v revoluční bouři světové.“

Jestliže nikoliv také po jiných stránkách, tedy po této marxismus zcela určitě zastaral. Podivnou náhodou právě ty tři národy, které Marx vynášel, pokládá nyní komunistická internacionála za největší nepřátele pokroku: Němce, Maďary a Poláky. A slibuje hájiti proti nim onu tehdejší chamrad' a tříšť světových dějin, pro kterou Marx nalézal jen slova největšího opovržení. A opovrhovat uměl znamenitě!

Dúkladná to historická zmena! Jako se Marx nejvíce ze všeho bál Ruska, bojí se nyní Stalin ze všeho nejvíce Německa. Role ve hře evropského pokroku přešly z rukou do rukou. Češi, Slováci a jiní malí evropsí národové prokázali, že učinili dobře, když nezášli. Zcela na jiných národech než r. 1848 jest dnes, aby „zachraňovali evropský vývoj“. „Poukazy na neurčitou demokratickou budoucnost“ se změnily ve zcela určitou demokratickou skutečnost. Není na Čechách, aby se omlouvali. Kdo čte Marxe, nemůže nepozorovat, jak on jen těch národů si vážil, kteří dovedli si svou svobodu hájit a „aktivně zasahovat do dějin“; ostatní podle jeho úsudku patří na smetiště. A když my, cítíce ohrožení, připravovali jsme prostředky obrany, dostávali jsme za to od marxistů nesnesitelně dlouho vynadáno. Nežije vždy v marxistech duch Marxův.

Dobře — toto jest minulost. Prítomnosť pak jest taková, že komunistické Rusko slibuje přispět Československu na pomoc, kdyby bylo Německem napadeno, a že komunistická internacionála přerušila přípravy změnit tuto obrannou válku uvnitř Československa ve válku občanskou.

Poněvadž však pošetilci patrně nikdy nemohou být jen na jedné straně, nýbrž určitě vyskytnou se také na straně druhé, vypadají někteří naši nacionalisté, jakoby tento nejnovější vývoj, jakoby tento obranný spolek s jednou z nejsilnějších armád světa byl jim svrchovaně nepříjemný. Myslí při tom zajisté na jiné věci než na tu, na niž jest nacionalista povinen především myslet: na obranu země. Myslí na to a na ono, ale nikoliv na to, co je právě s nacionalistického stanoviska nejhlavnější. Ve Francii napsal nedávno P. Cot: „Kdybychom ztratili Sovětský svaz jako spojence, zeptejte se našeho generálního štábu, co to znamená. Zeptejte se i našeho loďstva, které používá jen sovětského petroleje.“ To jest rozumná řeč, tak rozumná, že ji i každý vlastenec musí uznat. Poněvadž se jako národ nechceme položit do hrobu, připuštme, že musíme uvažovat nacionalisticky. A jestliže některý náš nacionalista začne popuzovat proti vojenskému spolku s Ruskem, řekněme mu jako P. Cot: „Zeptejte se našeho generálního štábu, co to znamená.“ Až si odbude tento informativní rozhovor, pak teprve s ním mluvmě dále. *F. Peroutka.*

agrárníka a člena národného sjednotenia. Každý by nám uvádzal svoj okruh ľudí ako tých pravých a o tých druhých by sme sa dozvedeli, že sú hlúpi a že nič nevedia. Na Slovensku, ponevác náš politický a samostatne-literárny život je ešte veľmi krátky, pridružuje sa k tradovaným názorom aj osobná predstava každého z tých, čo sa hlásia o slovo, ako by to na našom Slovensku malo vyzerat', čo a čoho by sa k tomu malo zariadiť a aké prostriedky by bolo treba voliť.“

Jak to však je, že dříve zástupci Slovenska hlásali za svých zájezdů do českých zemí pouze jedny, téměř shodné názory? Vždyť Hlinka mluvil skoro totéž, jako dr. Blaho, anebo Vy. Či dnes se názory vyvíjejí jinak?

„Slováci mali pred prevratom len jednu jedinú politickú stranu: národnú slovenskú stranu. V nej boli zastúpené nielen všetky vrstvy obyvateľstva, ale aj ľudia všetkých svetových názorov: sedliaci, remeselníci, úradníci, slobodné povolania, agrárnici, socialisti, katolíci, luteráni, pokrokári i konzervatívci. Tým bol zjednodušený program strany; neriešili sa partikulárne záujmy, ale jednalo sa len o záujme celku, národa. Preto aj zástupci Slovenska, keď hovorili mimo jeho hranice, hovorili o národe s jedného rovnakého stanoviska. Po prevrate však, keď sa naši ľudia začali účastniť spoločného politického života, prenieslo sa české straníckarstvo aj na Slovensko. Jednotná slovenská strana sa rozložila na množstvo strán s partikulárnymi programmi a české straníctvo so svojimi dobrými i zlými vlastnosťami sa prenieslo na slovenské pomery.“

Jakou vidíte možnost nápravy v budoucím vývoji našeho státu? Zůstane tento vybičovaný partikularismus stále problémem a překážkou sjednocení?

„Náš celoštátny politický a hospodársky program musí byť prevedenie československej jednoty sjednotením národa. Na jednotu Čechov a Slovákov, žiaľbohu, doteraz jednotného názoru niet, ani na Slovensku, ani v českých zemiach. Chýba ešte filozofické prepracovanie základu našej národnej jednoty. Je tu názorový chaos, obdobný názorovému chaosu u nás na slovenské záležitosti. To sa musí vykristalizovať.“

Myslíte, že k tomu prispěje agresivní politika slovenských nacionalů? Pomohla by zvýšená činnost českých nacionalních stran? Co české nacionalní organizace?

„České nacionalistické skupiny, žiaľbohu, svoju úlohu na Slovensku nepochopily. V prvých týždňoch poprevratových vypytoval sa ma vtedajší vodca národnej demokracie Dr. Rašín, či jeho strana má ísť na Slovensko. Hovoril som, aby išla, lebo som vedel, že ako mestská strana by mohla urobiť veľké dielo národné, nakoľko práve mestské obyvateľstvo bolo kádrom maďarizácie. České nacionalistické strany však miesto obsadenia miest rozšírili svoju činnosť na vonkov. To viedlo k vzniku samostatných nacionalistických strán slovenských, ktoré sa opierajú prevážne o mestá. Práve tak nevnikli do slovenských mestských vrstiev české nacionalne spolky, najmä sokolstvo, tak, aby sa slovenský nacionalizmus vybíjal v nich tak, ako žije v nich v českých zemiach.“

Pre všetky tieto príčiny je nemožné najst' jedného človeka, ktorý by vedel o všetkom na Slovensku hovoriť tak, aby to nikde nenarazilo na odpor.“

Pravice a levice

Není horší politiky nad tu, která se nedává řídit věcnými zřeteli, nýbrž magií velkých slov. Taková magie se často skrývá za termíny „pravice“ a „levice“. Nechtějme jít tak daleko a popírat, že za těmito slovy jsou politické skutečnosti. Jisté jsou. Ale jisté je v těch slovech, zejména při našich československých poměrech, mnoho zbytečného napodobení ciziny, kde byly a jsou poměry docela jiné. Co tím chceme říci? Prostě tolik, že není a nemá chtít být pravice jako pravice a levice jako levice. Pravice v Maďarsku nebo v Německu, kde nebyla provedena pozemková reforma, kde nebyl potřen monarchický režim a jeho vojenské, politické a sociální pozůstatky do té míry jako u nás, je jisté něco docela jiného, než pravice v Československu, která má docela jiné sociální a politické kořeny a jejíž moc vzešla z převratu, který na příklad v sousedním Německu platí už za úplné petrolejníctví a bolševictví. Nebo si porovnejme pravici anglickou, to jest konservativní stranu, která pevně drží demokracii až do jejích mezinárodních důsledků (politika Společnosti národů), a pravici německou, která to všechno rozhodně odmítá. To je právě komunistický omyl, strkat všechny pravice do jednoho pytle a lepit na

poznámky

Dr. Vavro Šrobár o tom, jak rozumět Slovensku

O článku „Nevíte o někom, kdo rozumí Slovensku?“ se všude na Slovensku mnoho mluvilo. Z debat s porevolučním prvním představitelem Slovenska dr. Vavro Šrobárem, zachycují několik otázek a odpovědí. *čb*

Je možno opravdu najít někoho, kdo rozumí Slovensku tak dokonale, aby ho druzí nepotírali?

„Takého človeka nemožno najst', rozhodne nie v radoch tých, ktorých príspevky doteraz „Prítomnosť“ otláčovala. Do „Prítomností“ písali o slovenských veciach ľudia názorove — politicky alebo literárne — vyhranení a prednášali tu svoje názory pod vlivom politického alebo literárneho smeru, ku ktorému sa hlásia. Preto si potom ich názory odporovali a v myšliach českých čitateľov, ktorým sa mali slovenské veci približovať, vznikla miesto približenia trma-vrma. Je to asi také, ako keď by sme si žiadali informáciu o českých záležitostiach od lidovca, sociálneho demokrata, fašistu, komunistu,

ně vinětu fašismu, bez ohledu na to, kde, jak a z čeho vznikly, jaké jsou jejich vnitřní podmínky a směrnice.

Lze se však divit komunistům, když se tu a tam vyskytnou lidé, kteří svým nepozřetelným mluvením jejich teorii potvrzují? Kteří si myslí, že si u nás lze pořídit právě totéž co v Německu a že by to dokonce bylo velmi příjemné? Kdo má trochu smyslu pro sociální spojitosti, tomu se ovšem musí zdát do nebe volající zaslepenosti, když týž člověk, který vybudoval svou hmotnou a politickou posici na republikánské demokracii, volá po zničení anebo okleštění právě toho režimu, který mu přinesl moc a prospěch. Od chvíle, kdy se v sousedství usadil radikálně pravicový režim, jsme neustávali před touto bezmyšlenkovitostí varovat a věříme, že jsme to nečinili jenom v zájmu tak zvané levice, nýbrž v zájmu samých základů státu i těch osob, které jsme varovali.

O československé politice po převratu nelze říci ani že byla levičácká, ani že byla pravičácká. Mnozí ji to trpce vytýkali. Ale věříme, že jí to bylo ke cti a že jí to přidalo na solidnosti. Vezměte si jednoho po druhém právě ty muže, kteří platí za představitele československé státní myšlenky před světem. Jsou to snad nějakí výstřední levičáci nebo pravičáci? Bránili někdy oprávněným požadavkům kterékoli strany a kteréhokoli stavu v rozumném uplatnění? Nikdo to nemůže říci. Nebo vezměte sociální demokracii z dob, kdy byla nejsilnější stranou a kdy její slovo platilo před všemi ostatními. Co udělala tato mocná strana? Smluvila koalici se stranou agrární. Nestála na odluce státu od církve. Zapomnělo se už na tyto doby? A není to nesmysl, podezírat ji dnes ze zámyslu, jakých neměla ani v dobách, kdy měla dvakrát tolik politické síly než jí má nyní?

Když už vzpomínáme na tyto bývalé doby, připomeňme také, jaký příklad státnosti dala tehdy sociální demokracie: neváhala od svého těla odrážet radikální křídlo, když jí překáželo v kladné politice, jaké nezbytně potřeboval nově založený stát. Potřebuje stát takové politiky dnes méně, než jí potřeboval tenkrát? Podívejme se kolem sebe a sledujeme, že jí možná potřeboje ještě víc! Běda mu, nebude-li dnes ve stranách politiků tak velkého formátu, aby se dovedli povznést nad obzor, daný domnělým zájmem svého okruhu, a aby poznali zájem vyšší, který se jim snad pro tu chvíli zdá lhostejný, ale který nakonec přinese prospěch i jim! Nemohou prospívat části, nedaří-li se dobře celku. Úhonu celku pocítí dříve či později i každá jeho část.

Z. S.

Jak souvisí poplatkový zákon s fašismem?

„Buď se odhodláme k takovému hospodářskému programu celostátnímu, který by pozvedl naši výrobu z nynějšího úpadku, ale pak není možno přenechávat volné pole fantasií jednotlivých referentů ministerstva financí ve vynalézání nového daňového zatížení, zvláště je-li zřejmo, že někteří referenti nemají vůbec jasné představy o skutečných poměrech v našem podnikání. Anebo se musíme smířiti s dalším stoupáním počtu nezaměstnaných, se stěhováním průmyslu za hranice a s poklesem hospodářské i politické moci tohoto státu.“

„Hospodářská politika“, 23. listopadu 1935.

Kritika, které podrobila „Přítomnost“ výnos ministerstva financí o kolkování obchodních písemností, byla na některých místech přijata velmi nevlídně. Není divu, že s ní nebylo spokojeno ministerstvo a její mluvčí, ale překvapil způsob, jak bylo na kritiku vůbec reagováno. V neinformovaném čtenáři musil totiž z toho vzniknouti dojem, jako by byla „Přítomnost“ očekávala, že ministerstvo svým výnosem opraví zákon, který nevyhovuje, a nyní vytýkala, že se to nestalo. To jest ovšem omyl, jaký se v diskusi často vyskytuje; odpůrci jednoduše imputují myšlenku, již nevyslovil, a tu pak „porážím“. Ve skutečnosti se nejedná o nic jiného než o způsob, jak ministerstvo vykládá platný poplatkový zákon, což jest historie nikoliv nezajímavá.

Jako lidé stárnou i zákony. Změní-li se způsob lidského života, ať následkem všeobecné změny názorů, ať následkem kulturního a technického pokroku, nastávají životní situace, na které zestárlý zákon již nestačí. Někdy jest nesouhlas zákona s novým pojetím života a s jeho novými formami tak příkrý, že zákon v něm již vůbec nemůže obstáti a musí být nahrazen novým. Někdy však má některý zákon velmi tuhý život. Často to bývá ten, který byl na svou dobu velmi dokonalý, a který proto jen velmi zvolna ztrácí svou modernost a jen poznenáhlu přestává vyhovovati. Jednou se ovšem naplní míra i zde, a také takový zákon bude musiti ustoupiti no-

vému. Ale než se to stane, musí býti novým poměrům nějak přizpůsobován.

Zákon musí býti totiž také někým vykládán, protože jeho znění může býti jen všeobecné. Není možno předem vypočítati všechny možné případy, které budou do jeho působnosti spadati. Proto potřebujeme osoby, jejichž úkolem bude rozhodnouti, zda případ pod zákon spadá a co má býti podle zákona nařízeno. Právě proto, že jest každý zákon stylisován jen více méně obecně, mají tito vykladači poměrně dosti značnou volnost. Podle své individuality ji používají buď k tomu, aby dobrý zákon špatným výkladem zkazili, nebo aby špatný zákon rozumným výkladem učinili přijatelným. A právě oni mohou také udržeti při životě i zákon již zestárlý, mají-li dobrý postřeh a smysl pro potřeby moderního života a dovedou-li je vtěsnati do zákonného rámce a vyložiti zákon tak, jak by ho asi vykládal moderní zákonodárce. V tom záleží také onen známý rozdíl mezi literou zákona a jeho duchem. Třebas litera zůstává, duch se mění podle vykladačů zákona.

Takové osudy má také náš poplatkový zákon. Jest ve své původní části právě 85 let star, což jest úctyhodná doba nejen pro člověka, ale i pro zákon. V době jeho mládí začínaly teprve jezdit železnice, pošty právě zavedly poštovní známky (do té doby se porto platilo v hotovosti), a obchod se prováděl tak, že zákazník přišel ke kupci, delší dobu s ním smlouval, pak si pláclí, jeden vysázel na stůl peníze, druhý zabalil zboží, a věc byla vyřízena. Někjaké korespondence k tomu ovšem nebylo zapotřebí, a o obchodních záležitostech si dopisovali leda velcí obchodníci. Neexistovaly tehdy ani kontrolní pokladny, ba dokonce ani obchodní cestující, a to již proto, že cestovatel byl celkem přepych a podnik vůbec odvážný a namáhavý, neboť cestující byl odkázán většinou jen na dostavníky a své vlastní nohy. Proto také poplatkový zákon nepomýšlel a nemohl pomýšleti ani na obchodní cestující a jejich bloky, ani na lístky z kontrolních pokladen, ani na účtenky v restauracích a jiné podobné vymoženosti moderního života.

Ale život pokračoval dále a neohlížel se na to, že poplatkový zákon stárne. Přišly nejen kontrolní pokladny, nýbrž dokonce si lidé navykli předpláceti noviny korespondenčním lístkem a vůbec své potřeby obstarávali písemně, obzvláště když obchodníci pro pohodlí zákazníka vymysleli obchodní cestující nebo aspoň vzorky s ceníkem. Tu tedy pro tyto nové formy obchodních a vůbec hospodářských styků musila hledati nějaký výklad poplatkového zákona ona právní prakse, a ta si zcela správně položila otázku: Když litera zákona mlčí, jak vypadají tyto nové životní poměry před duchem poplatkového zákona?

Odpověď se domnívala najíti v ustanovení zákona samého, podle něhož má býti obchodní korespondence prosta poplatků. V něm viděla prakse, to jest ony úřady, jakožto vykladači zákona — ať právem, ať neprávem, na tom nyní nezáleží — zásadní projev vůle zákonodárcovy, že chce podrobiti kolkům a poplatkům jen příležitostná právní jednání (smlouvy) soukromníků, nikoliv jednání obchodní, zkrátka obchod jako takový. Jest v tom skutečně dosti značný rozdíl, neboť dům kupují nebo prodávám snad jednou v životě, ale k řezníkovi pro maso chodím po případě každý den, takže stejným podrobením poplatkové povinnosti by byl obchod neobyčejně zatížen, po případě vůbec znemožněn.

A tak se skutečně vyvinula na tomto podkladě určitá prakse, která asi tak nějak (docela tak to nebylo!) vykládala zákon ke spokojenosti finančních úřadů i občanstva. Zejména obchodníci mohli býti spokojeni aspoň proto, že každý mohl bezpečně kalkulovati, co podle ustálené prakse podléhá kolkové povinnosti a tedy spadá do jeho obchodní režie a co nikoliv.

Ale od jisté doby, nikoliv dávno, přišli někteří vykladači poplatkového zákona na to, že by bylo možno najíti i jiný výklad, vybere-li se k tomu jiná „zásada“, na příklad že měl zákonodárce v úmyslu docílití pro stát co možno největších výtěžků z kolkové povinnosti občanů. Pak ovšem také celkový výsledek dopadne docela jinak. Také výklad, opřený o takovou zásadu, může býti v jednotlivých případech se zákonem docela v souhlasu, nebo aspoň mu nemusí nijak odporovati, vždyť zákon jest 85 let star a na mnohé otázky nedává žádné přímé odpovědi.

To vše však vedlo k důsledku velmi nepříjemnému. Jednou byl zákon vyložen po starém způsobu, ale kdo se na to spolehl, dožil se překvapení, že po druhém byl zákon vyložen po novém způsobu, a ježto v obou případech byli vykladači nadáni oprávněním vykládati závazně, nemohl ubohý občan vě-

děti, či je. Kromě toho se dalo těchto různých způsobů vykládání zákona použít také jinak. Když na příklad méně úspěšný podnikatel byl v soutěži předstížen úspěšnějším konkurentem, stačilo u úřadu učiniti anonymní udání o nedostačném kolkování obchodních dokladů konkurentových, aby úřad na podkladě tohoto udání se cítil povinen v tomto případě uplatnit právě onen výklad zákona, který byl občanu méně příznivý. Ale přistupuje-li úřad k vyšetřování již předem s takovým úmyslem, jest jasno, že nějakou závadu skutečně najde, a pokud obnáší — v tom jest zákon jasný! — až 50násobek nezaplaceného kolkového poplatku.

Proto se ministerstvo vidělo nuceno pojmouti rozhodnutí samo o sobě jistě chvályhodné: vydání podřízeným úřadům poučení, jak mají poplatkový zákon v některých případech vykládati, aby byla opět sjednána jednotná praxe, aby občanstvo vědělo, na čem vlastně jest. Ovšem nikdo nemohl po ministerstvu rozumně čhtíti, aby nějak změnilo zákon. Nejen právník, nýbrž i každý vzdělaný laik ví, že jest ministerstvo samo podřízeno zákonům a že nemá práva je měniti. Ministerstvo mělo jen sjednotiti výklad zákona tam, kde byl podřízenými úřady vykládán nestejně, čímž byla porušena zásada stejného zdanění a ohrožována právní jistota. Tento úkol, ne opravit zákon, nýbrž sjednotiti jeho výklad, mohl býti proveden se zřetelem na několik různých vedoucích zásad. Především mohla býti na příklad vzata za podklad dlouholetá stejnoměrná praxe úřadů jak rakouských tak i našich z první doby po převratu. Nebo se mohlo vycházeti ze zásady, že nemůže býti postupováno bez náležitěho zřetele k potřebám národního hospodářství, k zjitým formám obchodního styku, že musí býti vzat ohled také na praktické možnosti, zejména na to, zda lze zabezpečiti skutečně zachování kolkových povinností a jejich kontrolu. Mohlo se na příklad uvažovati o psychologii poplatníka nebo mohl býti naopak učiněn pokus uplatnit obchodního místo úředního ducha u finančních úřadů a podobně. Ale hlavně se při tom všem mohlo stanoviti, že musí býti také pamatováno na možnou politickou odezvu nařízení, jež bude vydáno, neboť to jest okolnost, kterou by žádný úřad neměl nechávati bez povšimnutí, vydává-li nějaké všeobecné nařízení.

Anebo se mohlo říci, jaképak ohledy na poplatníka nebo na politiku, jaké ohledy na starší právní praxi. Zájem státní pokladny rozhoduje a jemu musí ustoupiti vše jako vedlejší a podřadné. A zdá se, že právě toto stanovisko zvitězilo, a jeho důsledek jest výnos ministerstva financí o kolkování obchodních písemností v té formě, jež dala podnět k tak ostrým kritikám.

Nejde tedy o to, že ministerstvo nezměnilo nevyhovující zákon; jde jen o výklad zákona. Ale právě proti tomuto výkladu se namítá se stanoviska právního, že nedbá dlouholeté ustálené právní praxe a vůbec místy dochází k názorům, jež sotva bude možno před kritikou uhájiti. Se stanoviska hospodářského se vytýká, že byla zavedena přímo nová daň, neobyčejně tíživá, kterou hospodářství nesnese, a kterou by asi žádný parlament nebyl býval mohl povolit. Se stanoviska technického se uvádí, že nové povinnosti se nedají ani dodržeti, ani kontrolovati, ani vynutiti, což podle zkušenosti vede vždy jen k demoralisaci, a proto ani nemůže býti dosaženo onoho hlavního účelu takového postupu — vyšších finančních výtěžků. A když se to vše hodnotí se stanoviska politického, praví se, že se tím vyvolá jen zbytečný neklid a nespokojenost ve veřejnosti, nové roztrpčení vůči finančním úřadům, aniž to bylo vyváženo sebe menším prospěchem pro stát.

Každé podobné nespokojenosti však dovedou využití a ještě ji rozdmýchatí různé živly, které své útoky pak nesoustředí na určitý úředníka nebo vládní orgán, nýbrž napadají přímo systém vládní, demokracii a republiku vůbec. Protože v tom vynikají — ovšem i vedle jiných — právě fašisté, vidíme na tomto příkladě, že i poplatkový zákon může mítí se fašismem nějakou souvislost. *Fa.*

Ze života politické strany

„Lidové listy“ napsaly v těchto dnech o F. Zelenkovi, který se dostal do konfliktu s vedením lidové strany v Čechách:

„Zelenka, jako mladý, sotva 35letý muž obdržel od strany velmi výnosnou a vlivnou funkci přisedicím zemského výboru, již zastával plných deset let. Ačkoliv na jeho činnost v zemském výboru bylo tolik stížností, přece strana se usnesla znovu poslati jej do zemského výboru, ale stanovila mu termín dvou let...“

Dokud p. Zelenka dělal v lidové straně dobrotu, bylo vše v pořádku. Deset let byl přisedicím zemského výboru; na jeho činnost chodily stížnosti. Ale tyto stížnosti straně neškodily a strana p. Zelenkovi ponechávala funkci, o které dnes „Lidové listy“ praví, že to byla funkce velmi výnosná. Chodily stížnosti, ale strana si z nich mnoho nedělala. Usnesla se znovu jej poslati tam, kde na jeho činnost bylo mnoho stížností. Až se nakonec lidová strana v Čechách s p. Zelenkou rozešla a na jednu zjistila, že na činnost p. Zelenky chodilo mnoho stížností. Moudré poučení z tohoto případu? Vy, kdož máte velmi výnosné a velmi vlivné funkce od svých politických stran, dlejte dobrotu ve straně a vaše funkce výnosná a vlivná nebude ohrožena. Je možno, že na Vaši činnost docházejí stížnosti. Je možno, že těchto stížností dochází mnoho; ale na to nehleďte, neboť vaše strana, vedení vaší strany bude házet tyto stížnosti do koše, budete-li dělat dobrotu. Běda vám, nebudete-li dělat dobrotu; budete v nebezpečí, že to na vás praskne, že totiž svoji vlivnou o velmi výnosnou funkci vykonáváte špatně. Ještě jednou: majitelé vlivných a výnosných funkcí ve stranách: nezlobte svoje strany! *V. G.*

Zklamáný ministr

V technicko-dopravním výboru poslanecké sněmovny promluvil o čsl. poštách ministr Franke, který na začátku svého projevu poznamenal, že je zklamán nad tím, že nikdo z řečníků se nedotkl vlastních technicko-dopravních problémů pošty a že debata se převážně soustředila na otázky personální. Není potřeba jíti daleko pro vysvětlení. Ty t. zv. technicko-dopravní problémy čsl. pošty jsou velmi důležité, ale — nemají hlasovací právo, kdežto ty t. zv. otázky personální se dotýkají velmi početných lidí u pošt a telegrafů, kteří mají volební právo a na kterých proto politickým stranám velmi záleží. To neplatí jen o otázce pošt a telegrafů. Celý problém státní administrativy pojmají poslanci a senátoři hlavně jako otázku personální, a rádi tu vystupují jako obránci a zastánci státních zaměstnanců. Není nic pohodlnějšího, než hráti si na zastánce státních zaměstnanců. Daleko obtížnější by bylo jít k vlastním příčinám, které činí celou administrativu státní pomalou, těžkopádnou, drahou. Naše politické strany mají velmi málo odborníků, které by mohly poslat do debaty o jednotlivých úsecích činnosti naší administrativy. Mluví se na př. stále o otázce brannosti. Brannost se neprojevuje jen ochotou poskytnouti v státním rozpočtu tolik a tolik peněz na armádu. Jde tu také o to, aby peněz, které na armádu byly povoleny, bylo použito skutečně ekonomicky. To záleží na odborné správě vojenské a to záleží také na tom, kolik v naší poslanecké sněmovně a v senátu máme skutečných odborníků vojenských. Strany si usnadňují situaci: nelíbí-li se jim něco, svedou vše na zlou byrokracii. Byrokracie bude vládnout tehdy a tam, kde jednotlivé strany nebudou mítí dosti odborníků, kteří by v jednotlivých výborech, v tisku a jinde ukázali byrokracii, že jest kontrolována, že její činnost jest pod ustavičnou, odbornou kritikou jednotlivců z politických stran. Zastanou-li naše politické strany při dosavadním výběru svých poslaneckých a senátorských kandidátů, není mnoho naděje, že svoje parlamentní delegace doplní řadou dobrých odborníků. Málokdy se stávají lidé poslanci proto, že by byli odborníci. Stávají se jimi proto, že ta a ta skupina v té a té politické straně má právo na tolik a tolik poslanců, stávají se jimi proto, že ta a ta organizace dovede prosaditi na kandidátku svého sekretáře (který přirozeně proti tomu nič nenamítá). Sekretář železničářské organizace nemusí býti ještě dobrým odborníkem v otázkách železničních. A to platí i o jiných. Není pak divu, že poslanci a senátoři si z činnosti jednotlivých resortů vybírají jen to, co se jich bezprostředně dotýká a že ministr vyjadřuje svoje zklamání nad tím, že žádný řečník se nepustil do jádra věci. *V. G.*

Oběti, postižené cenami města Prahy

Dáti si udělit literární cenu hlavního města Prahy, k tomu patří dnes veliký kus kuráže. Jinde se udělení literární ceny nějakému autorovi nějakou velikou a účtyhodnou korporací pokládá ku podivu za akt piety, jehož projednání bývá spojeno s určitou diskretností a jež se dostává obdarovanému skutečně jako vyznamenání. U nás je tomu jinak. Chce-li se kdo státi obětí literární ceny hlavního města Prahy, musí se odhodlat k tomu, býti vržen na pospas nejpustší večerníkové štvánici. Těch několik tisíc Kč, které se tu spisovatelé udělují, opravdu nenahradí ani z desetiiny všechny ty pohany a všechno to vláčení blátem, které si tento autor musí dát libit. Poně-

vadí už tomu tak bohužel bývá, že každý významný autor si popravě přepych a určitěho světového názoru, musí být připraven na to, že všechny večerníky jiného světového názoru se na něj sesypou jako mravenci. Odhalí, že kdysi se dal rozvésti od své první ženy, že v soudních spisech se o něm říkaly ty a ty věci, pranýřuje se, že chodí večer pozdě spat a obviňuje, že je piják nebo jedlík. Čert ví, co si všechno takový redaktor večerníku dovede vymyslet o ubohém spisovateli, kterému matka měst Praha chce udělit literární uznání. A druhý čert ví, co si špatného ještě nadto zkombinují členové městských komisí a otcové města, nežli svou cenu nějakou nepatrnou většinou konečně přiřknou. A kdyby ta cena alespoň byla jakousi zárukou spisovatelské úrovně a kdyby alespoň vždy byla hrdým vyznamenáním opravdu vybraných osobností!

Red.

Společně to jde také.

Spolky asistentů všech vysokých škol pražských uspořádaly minulý týden v Pražské technice manifestační schůzi, na níž demonstrovaly pro své sociální požadavky. Ukázali jsme již letos na jaře v několika článcích na těžkou situaci budoucích vysokoškolských profesorů a mladých vědeckých pracovníků, na požadavky vědeckých pomocníků a demonstrátorů s jejich královskými platy 200 Kč měsíčně, o požadavcích re-systemisace restringovaných míst na vysokých školách, o absurdnosti tak zvaného „aspirantského nařízení“, které nutí demonstrátora, aby při povýšení (když si absolvoval svou dobu s ohromným platem 300 Kč měsíčně) se stal neplaceným aspirantem na patnáct měsíců — ukázali jsme také na oprávněnost asistentůvých požadavků, aby jejich služební léta jim byla započtena při přestupu do jiné státní služby. Chceme dnes poukázat jen na jeden, nejméně potěšitelný fakt: manifestační schůzi, jejímž cílem bylo informovat veřejnost a úřady o spravedlnosti těchto požadavků, uspořádaly společně a svorně s asistenty německé. Rektor německé university pronesl při té příležitosti řeč, hrdě se hlásící k tomuto státu a k jeho demokratické basi. Jinde by to sice mělo být samozřejmé, ale u nás přece jen musíme výslovně upozornit na tuto jednu podzimní vlastovku. Je potěšitelné, že se pracovníci českých a německých vysokých škol dovedou shodnout, i když je to pro počátek jenom v něčem, kde od státu něco pro sebe požadují.

Red.

Jeden den lidstva

„O půlnoci, jak vždy, zahrály hodiny na Kremlu Internacionálu... o dvě hodiny později rozeslal Londýn zvonění z Westminsteru a hymnu God save the king.

Na mysu Olovjanym, v úplné polární poušti, nasadil si Arnošt Krenkel sluchátka. Z Frankfurtu oznamoval chladnokrevný hlas, že mladá neznámá blondýnka, se zachovalými zuby atd... zemřela v lékárně. Téhož dne ve Frankfurtě zmizel mladý hudebník... Z Královce ozvalo se dlouhé bubnování, jež posluchačstvo zanechalo v pochybnostech. Je to hudební produkce nebo poslední zpráva z východního Pruska? Až na mys Olovjany bylo slyšet defilírku fašistického Německa... Krenkel vyšel, aby odmětl čerstvě napadlý snímek a změřil sílu větru. Do štekotu psů mísilo se pravidelné slabé bručení... snad medvěd.

Polovina naší planety ještě spala; druhá byla ve víru každodenního shonu, obědvala, pracovala, smála se, pochovávala mrtvé, sklízela úrodu, četla noviny, vdechovala vůni květů...

Na nádraží ve Washingtoně zvláštní pancéřový vlak. President Roosevelt odjížděl na volební tourné.

V Římě ráno hrozný požár ve filmových atelierech la Ciné. Ve Varšavě proces s obchodníkem Silberstadtem. V poledne byl odsouzen; 8 měsíců za urážku Hitlera. V téže hodině v Leningradě zapisovalo se do Ústavu severních národů 40 mladých Tunguzů.

Maďarský premier Gömbös, který přijel na hon ke Göringovi, zavřel se s vysokými hodnostáři v zasedací síni zahraničního ministerstva. V téže době francouzský vyslanec Poncet bloudil po chodbách téhož ministerstva hledaje někoho, komu by odevzdal svou notu o volbách v Klajpedě.

V pláči a nářku porodila žena strojníka Sazonova v Archan-gelsku čtyřčata, tři děvčátka a hošíka, zatím co do Státního nakladatelství v Moskvě donesli z tiskárny svazek Tomáše Manna, právě vytištěný.

Na všech kalendářích pěti světadílů lístek tohoto dne ohlasoval: Pátek, den 27. září. 1935.“

Vyjímáme tento úryvek z popisu slavného ruského spisovatele Michala Kolcova, uveřejněného v říjnu v „Journal de Moscou“, neboť „27. září, den vědní a obyčejný, byl popsán i vyobrazen, zachycen fotograficky i uměleckým pozorováním znenadán tak, jako momentkou zvěř, která se v noci ubírá k vodě“.

Myšlenka, zachytití perem i obrazem mnohotvárné kolotání života současně na celém světě v jeden, jediný den, vznikla již dávno v hlavě Maxima Gorkého. Tento chce z rozličných příspěvků, sebraných z celého světa, sestavit knihu, jako závažný dokument sociálně i kulturně historický, jako první kolektivní dílo literární.

Již na prvním kongrese sovětských spisovatelů přišel Gorkij s tímto návrhem, který se však setkal s mnoha námitkami, na něž Gorkij odpovídá vlastními slovy takto: „Jsem tak přesvědčen, že postup kolektivního tvoření může nám dát knihy vzácné originality a zcela nové zajímavosti, že si dovoluji nabídnouti našim hostům, vynikajícím mistrům evropského písemnictví, aby spolupracovali v tomto smyslu... Je třeba vzít jeden den jako druhý, takový, jak jej obrazy sloupe světového tisku. Je třeba ukázat na nesourodý chaos současného života v Paříži i Grenoblu, v Londýně i Sanghaji, v San Francisku i Ženevě, v Římě i Dublině atd... v městech i na venkově, na moři i na zemi. Je třeba ukázat den bohatých i sebevraždy chudých, zasedání učených společností i akademií a na různých událostech z časopisů zase příklady barbarské nevědomosti, pověrčivosti, zločinů i rafinované civilisace, dále stávky dělníků, anekdoty i obvyklá dramata, nestoudné výkřiky přepychu, kousky podvodníků, lži politických vůdců; je třeba, opakuji, předvésti jeden den jako druhé, všední a obyčejný se všim bláznovstvím a fantastickou mechanikou jeho událostí. Je to práce právě tak užek jako pera...“

Ale k praktickému uskutečnění této myšlenky dochází až letos, kdy na mezinárodním sjezdu pro obranu kultury v Paříži, mohli se spisovatelé sovětské představit svým druhům nejen jako iniciátoři, nýbrž i organizátoři, neboť do té doby bylo vše i po stránce technické a finanční rozřešeno.

A tak až do předvečera určeného 27. září t. r. dostávala redakce nové kolektivní knihy, dopisy a telegramy z celého světa, slibující spolupráci.

Romain Rolland píše: „Jsem šťasten, že mohu pro Vaši knihu napsat své myšlenky a dojmy z určeného dne“.

Lion Feuchtwanger: „Budu velice rád spolupracovati na knize: jeden den lidstva —

Štefan Zweig: „Vaše myšlenka je obdivuhodná. Dám Vám velice rád svůj skromný příspěvek. Vyřídíte mé pozdravy Gorkému...“

Dos Passos: „Pošlu svůj článek v polovici října“.

Jean Richard Bloch: „Váš dopis mně způsobil živé potěšení. Víte, s jakým zápalem bojuji za krásný nápad Gorkého a proč se mně tak líbí. Z něho může i musí vzejít něco podivuhodného, co vše překoná. Počítejte zcela s mou spoluprací“.

A ne snad jen pro záruku těchto světoznámých jmen, také proto, že do dnes komise dostává i ochotně přijímá libovolné příspěvky od kohokoli z celého světa, od spisovatelů, malířů, učenců i herců, z Číny stejně jako astronomická pozorování observatoře Pulkovské, můžeme i my očekávat v nové kolektivní knize, nechceme-li říci něco obrovského, tedy při nejmenším aspoň zcela nového.

Náš oficiální tisk až doposud neuznal za dobré nás ani seznámiti s tímto podnikem.

M. Ů.

národní hospodář

Dr. Karel Kříž:

Kritika jednotkových obchodů

(Čtvrtý článek ze serie o obchodech s jednotkovými cenami.)

Se srdcem mírně bušícím přistupujeme, laskavý čtenáři, k sepsování tohoto pojednání. Neboť doposud jsme se pohybovali jenom po plánech amerických, tu a tam zřídka, co se děje v jednotkových obchodech západoevropských států. Byla to půda celkem bezpečná a kromě nepřímých urážek na cti, které se v některých novinách vyskytly a které jsme přešli s kli-

dem, se nám nic nepříhodilo. Nyní však jest nám vstoupiti do našich „malých poměrů“, v nichž právě zuří velký zápas živnostenské strany středostavovské proti obchodům s jednotkovými cenami v Československu. Na obou stranách je část pravdy a obáváme se, že při jejím hledání vydáváme se nebezpečí, že budeme napadeni se všech stran, jak jsme to napsali v úvodních větách k této serii článků. Opakujeme proto znovu, že „chceme za všech okolností dáti mluvit pravdě a především cifrám a faktům; obecné fráze, nejsou-li opřeny o prokazatelné skutečnosti, ponecháme stranou.“

Dejte nám data!

Anglický literární kritik S. C. Roberts ve své knížce „Doctor Watson“ připomíná, že Sherlock Holmes, luštilval-li záhadu, říkával: „Data, data, give us data“. Skutečně, i nám chybí více dat o zjevech, souvisících s činností obchodních domů s jednotkovými cenami v Československu a s činností maloobchodu. Spojené státy a země západní Evropy těchto dat mají tolik, že problém, jak s nimi zacházet, je jen ve výběru. U nás ani úřady, ani jednotlivci, ani svazy obchodníků detailistů, řemeslníků, živnostníků, ani svaz obchodů s jednotkovými cenami zdaleka nevyniká touto bohatostí dat. Statistika Státního úřadu statistického téměř mlčí, materiál ministersva obchodu pozůstává z nevelkého balíku stížností, které jednotlivci anebo různá společenstva adresovala ministerstvu obchodu, ukazující na stinné stránky obchodů s jednotkovými cenami. Jde tu však spíše jen o obecné stížnosti než o objektivně zjištěná fakta; krom toho jedno společenstvo opisovalo od druhého. Ani to, co dodaly obchodní komory, nevyniká větší důkladností. Osnova, kterou ministerstvo obchodu vypracovalo a nabízí ji nyní jako náhradu za dosavadní zákon, který omezuje činnost obchodů s jednotkovými cenami a jehož platnost se skončí tímto rokem, je pouhou snůškou těchto stížností a požadavků. Za této situace je ovšem kritická analýza obchodů s jednotkovými cenami úkol krajně nesnadný.

V ý t k y .

Probírajíce se materiálem, můžeme rozdělit stížnosti na obchody s jednotkovými cenami anebo lépe, kritiku jednotkových obchodů asi takto:

V ý t k y r á z u o b c h o d n í h o: obchody s jednotkovými cenami nakupují zboží u pochybných dodavatelů, zejména z konkursních podstat, výprodejů, likvidací, kupují vyřazené zboží československého původu anebo zboží zahraniční. Přebírají obchod detailistům, netvoří vícekonsum. Zboží je jakosti podřadné, spotřebitel je jím poškozován. Prodejní místnosti jsou nehygienické, zejména pokud jde o prodej potravin. Provozují nekalou soutěž, na př. tím, že prodávají menší množství, než je v obchodě obvyklé, kusy jednoho celku-artiklu, prodávají každý zvláště, aby vyvolaly dojem láce. Učí spotřebitele zvykati si na horší jakost, lákají zákazníky „Lockartikly“. Srážejí ceny tak, že detailisté, nemajíce jejich nákupní možnosti a nedosahující jejich prodejní techniky, nemohou s jednotkovými obchody konkurovat. Obrat maloobchodu se zmenšuje, detailisté jsou ruinováni, je nebezpečí

zániku maloobchodu. Zkracují cestu od výrobce ke spotřebiteli, vyřadují z práce velkoobchod, překupníky, agenty, tím zvyšují nezaměstnanost.

Druhou skupinu tvoří výtky rázu sociálně-politického: obchody s jednotkovými cenami žádají na dodavatelích nejnižší ceny, dodavatel proto sráží mzdy svým zaměstnancům. Jednotkové obchody aby mohly prodávat levně, činí totéž, snižují mzdy svým zaměstnancům, často je propouštějí, zejména, když zaměstnanec už by měl nárok na vyšší mzdu. Fluktuace zaměstnanců má ráz kořistnický. Platí je špatně, nedodrží kolektivních smluv se zaměstnanci, anebo smluv nemají, či hledí se jim vyhnouti. Konečně znemožňují vyučeným prodávacům z maloobchodu, aby se osamostatnili, protože strhují na sebe velký podíl na maloobchodu, užívají krom toho necvičeného personálu, který tedy nikdy nebude ničemu vyučen a je odsouzen zůstat v námezdním poměru celý život.

Následují výtky rázu veřejně-hospodářského. Obchody s jednotkovými cenami mají daňové úlevy, nejsou dosti zdaněny, platí špatně daně. Náležejí cizincům, anebo mají cizí kapitál či odvádějí své zisky za hranice. Politicky lze jim vytknouti, že ruiniují detailisty, vhánějí je do extrémních stran; protože obchodníci a živnostníci nepůjdou ke komunistům, vedou obchodní domy s jednotkovými cenami k fašisaci živnostenského stavu středostavovského. Právě s pomocí tohoto stavu a pod heslem „zrušit obchody s jednotkovými cenami“ vnikl Hitler svou agitací do tohoto stavu a zvítězil. Toho je třeba se vystříhat v demokratických státech v zájmu veřejném, v zájmu zachování demokracie. Naposled uvádíme činitele, o kterého se nikdo nestará, který by však měl míti důležitý hlas: **s p o t ř e b i t e l**.

Pokusíme se analyzovat tento katechismus výtek a hledat, co je v nich pravdy, co je v nich zatajeno a jak se mají věci ve světle objektivního pozorování a šetření. Z toho pak vyplyne logická konsekvence, zda zákonodárce má vůbec intervenovat, má-li zakázat, omezit anebo ponechat volnému vývoji obchodní domy s jednotkovými cenami.

Zboží postupuje od dodavatele k domu s jednotkovými cenami. Po cestě je zdaněno, obsluhováno personálem, konkuruje detailistům a přichází ke spotřebiteli. Budeme tuto cestu sledovat.

U n á s a j i n d e .

Cassé upozornil, že výtky tohoto druhu, jimiž se ve své knize také podrobně obírá, se vyskytují především v zemích, kde začaly obchody s jednotkovými cenami působit. Popisuje stav věcí ve Francii takto:

„Prudká kampaň byla vedena proti obchodům s jednotkovými cenami v tisku, pořádaly se všude přednášky, všechny hospodářské skupiny se zabývaly touto otázkou. Vrcholného bodu dosáhla počátkem r. 1934; pak se vrátil klid, neboť jiné starosti zaujaly pozornost veřejného mínění. Zápas však zdaleka ještě není ukončen.“

Tato slova přesně odpovídají poměrům u nás. Československo ve všech věcech hospodářských bývá o půldruhého roku pozadu za západní Evropou. Ke svému úžasu shledáváme, že to platí i o politicko-hospodářských sporech. Nyní u nás kampaň vrcholí. Sluší se poznamenat, že ve Švýcarsku vrcholila právě

před dvěma roky. Ve Francii nedošlo k žádnému zákonnému opatření, ve Švýcarsku došlo k omezením, jež jsou o něco mírnější, než zákonný stav dosud u nás platný. Nikde nebyly z obchodů s jednotkovými cenami vyloučeny artikly v takovém množství, jako se navrhuje u nás; ba dokonce ani potraviny nebyly vyloučeny, jak ve svém daleko umírněnějším zprostředkovacím návrhu naznačuje Ústředna obchodních komor. Z toho lze posoudit, jaký rozdíl je mezi silnými slovy kampaně a mezi rozhodováním zákonodárců.

Výtky, adresované našim jednotkovým obchodům, kryjí se doslovně s výtkami, jež byly přednášeny v Německu, Francii, Švýcarsku a jinde. Neukřivdíme nikomu, když klidně řekneme, že do značné míry byly prostě opisovány. Dnešní stav zákona u nás je rovněž téměř jenom opsáním staršího zákona německého. Rozdíl ovšem je v tom, že u nás obchody s jednotkovými cenami se takřka těmto výtkám nebrání, nejsou řádně organisovány a nemajíce řádné kanceláře, že u nás spotřebitelé dosud nezasáhli, a konečně, že průmyslové a živnostenské podniky, které dodávají obchodům s jednotkovými cenami, u nás nevystoupily na veřejnost, aby řekly o nich svůj názor. Je to proto, že dodavatelé obchodů s jednotkovými cenami jsou zachvázeni panickým strachem před vlivy politickými a před bojkotem svých odběratelů z kruhů maloobchodu.

Co by asi říkal průmysl, kdyby něco říkal.

Stojí za poznamenání, že na dvě stě majitelů průmyslových a živnostenských podniků, dodávajících obchodům s jednotkovými cenami, poslalo dopisy ministerstvu sociální péče a snad i jiným úřadům a korporacím, v nichž vypočítávají, kolik zaměstnanců by musili propustit, kdyby dosavadní zákon o jednotkových obchodech neměl být beze změny prodloužen. Ani jediný však se neodvažuje prohlásit, že souhlasí, aby byl veřejně jmenován. To souvisí s tím, že obrat jednotkových obchodů není tak velký, aby skutečně hrál rozhodující roli v podnicích dodavatelů, kteří se obávají, že by mohli ztratit své odběratele-detailisty. Tlak, který detailisté na průmyslové a živnostenské dodavatele jednotkových podniků vykonávají, stále ještě roste. Krom toho v jednotlivých sekcích průmyslníků, organisovaných ve Svazu čsl. průmyslníků, přirozeně ti podnikatelé, kteří nedodávají jednotkovým obchodům, by nedali souhlas k projevu pro jednotkové obchody, a rozumí se, že jsou tu také různé obchodní a osobní rivality.

Ve Švýcarsku se dne 30. října 1933 sešlo 64 průmyslníků, kteří jsou dodavateli obchodů s jednotkovými cenami, a usnesli se na resoluci, kterou podali úřadům i veřejnosti. Protestuje se v ní proti hrozbě bojkotem a vyslovuje se údiv, že úřady hodlají zakročiti proti obchodům s jednotkovými cenami, a niž věc byla jasně prozkoumána s naprostou nestranností, ač jde o otázku, jež se dotýká širokých kruhů spotřebitelských. Pozoruhodné pro naše poměry je toto prohlášení:

„Shromáždění prohlašuje, že předpoklad, s nímž pracuje komise vládní, že jednotkové obchody příkře a uměle stlačují ceny, je nepřesný. Toto ztláčování cen nepřesahuje meze obchodní operace zcela normální a ceny, které jsou placeny dodavatelům, nikterak neškodí jejich zaměstnancům.“

Dne 30. října 1935 učinil podobné prohlášení Spolek čsl. průmyslníků textilních a odeslal je ministerstvu obchodu. V tomto prohlášení textilních továren se výslovně zaujímá kladné stanovisko k jednotkovým obchodům a zdůrazňuje se, že čsl. textil po ztrátě valné části zahraničních trhů musí hledat odbyt na trhu domácím. Práví se tam:

„Brzdou zvýšení spotřeby na domácím trhu je značné rozpětí mezi cenou tovární, sníženou v důsledku ostré konkurence na minimum, a cenou v detailu, což činí širokým spotřebitelským vrstvám zboží cenově nedostupným. Tuto závalu nelze ovšem hledat jinde než ve špatné funkci distribuce. Jednotkové obchody jsou však s to širokým konsumentským vrstvám dodat levné zboží za ceny i těm nejhudším dostupné, a přispěti tak značnou měrou ke zvýšení tuzemského obratu. Dnes četné textilní továrny jsou podstatně závislé na prosperitě jednotkových obchodů, které se vřadily mezi čelné konsumenty textilu. Vyřazení určitých druhů zboží z prodeje v jednotkových obchodech musí mít nezbytně za následek pokles konsumu i oněch artiklů, které nebudou z prodeje v jednotkových obchodech zákazem vyloučeny. Chystanými opatřeními má být v dnešní kritické době brzděn a časem snad i znemožněn nový systém distribuce, který se osvědčil, přivodil zvýšení spotřeby, umožnil provoz četných průmyslových podniků a zaměstnání dělnictva. Námitky, že jednotkové obchody prodávají zboží špatné jakosti na úkor spotřebitelů, které nutno chrániti, nepokládáme za opodstatněné. Je pravda, že jednotkové obchody stlačují silně ceny svým dodavatelům, avšak pokud jde o jakost, kladou na ně vysoké požadavky. Ostatně při šetrnosti a vysoké inteligenci našeho obyvatelstva není vůbec možné, aby v krátké době neopustilo samo špatný nákupní prodej, aniž zákonodárce by musil je chrániti.“

Kdo dodávájí.

Námitka, že obchody s jednotkovými cenami kupují u pochybných dodavatelů, je vyvratitelná, aniž nahlédneme do seznamu dodavatelů, stejně jako námitka, že kupující zboží z konkursů, z likvidací, zboží vyřaděné. Vedou-li obchody určitý artikl, je přirozené, že nemohou se spoléhat, že by právě tyž artikl dostaly zase z jiné konkursní podstaty. Kádr kupujících je totiž již tak ustálen, že zákazník vrací se pro zboží, které již jednou koupil. Jde ostatně převážně o dodavatele, kteří sami nejsou více, než větší živnostníci. Tak na př. jednotkový dům „Jepa“ sestavil tuto statistiku: 75% všech dodavatelů dodává ročně nejvýše za 25.000 Kč, 11% do 50.000 Kč, 6% do 100.000 Kč, stejné množství dodavatelů do čtvrt milionu Kč ročně a jen 2% nad tuto částku. Podle říšskoněmeckých statistik trvalo obchodní spojení mezi dodavateli a jednotkovými obchody v 56.9% případů déle než dva roky. Náhodný nákup je tedy jistě nerozhodující.

Dovoz zboží z ciziny činí u jednotkových obchodů v Československu asi 1%, nepřichází tedy v úvahu. Jde tu však ponejvíce o vzorky — na př. „Teta“ dovezla letos těchto vzorků za 40.000 Kč — které jednotkové obchody dávají pak kopírovat našim výrobcům a kupují pak tyto výrobky u nich. V této souvislosti stojí za poznamenání, že jednotkové obchody vlastně vybuďovaly u nás veliký odbyt drobných nástrojů zahradnických i pro domácnost, jako jsou zahradní nůžky, kleště a pod. nářadí, které bylo dováženo z Německa, okopírováno a dnes je vyrábí náš průmysl. Ve

své nedávné řeči v živnostensko-obchodním výboru poslanecké sněmovny uvedl ministr obchodu N a j m a n sám takový případ. Jde tu o skleněné ozdoby na vánoční stromky, které jsme dováželi z Německa. Také tyto ozdoby se prodávají v jednotkových obchodech. Byly okopírovány a založena tato produkce, která nejenom zamezila další import skleněných ozdob na vánoční stromky, ale díky velkému domácímu odbytu se dokonce vzmohla tak, že dnes zaznamenává již nevelký sice, avšak stále rostoucí vývoz.

Pokud jde o tak zv.

tvoření „vícekonsumu“,

to jest spotřeby, která nebyla a je uměle vyvolána, stojí za povšimnutí přípis papírenského průmyslu, který citujeme z vyjádření Ústředny čl. obchodních a živnostenských komor k osnově vládního nařízení o jednotkových obchodech, které je datováno 4. listopadu 1935. Praví se tam:

„Náš papírenský průmysl se v poslední době opět radil o stanovisku k omezení jednotkových obchodů. Připouštíme, že se mínění rozcházejí, přece však většina členstva se nevyslovuje proti novelisaci zákona a proti zákazu prodeje papírenského zboží v jednotkových obchodech. Jest sice pravda, že jednotkovými obchody odbyt v jednotlivých družích papírnického zboží stoupl a že široké obyvatelstvo bylo teprve jednotkovými obchody upozorněno na existenci některých výrobků (na př. klosetového papíru), nelze však popřít, že papírníci byli činností jednotkových obchodů poškozeni.“

Zastavme se u tohoto bodu a ilustrujme ho stanoviskem, které továrník F., výrobce hedvábného a krepového papíru, oznámil ministerstvu sociální péče. Poznává, že klosetový a hedvábný papír byl dovážen z ciziny, že jednotkové obchody způsobily, že může být vyráběn doma, „ač nebyl vůbec zaveden a skoro nikým žádán“. Továrník přibral 13 dělníků, které by musil propustit, kdyby tento druh papíru byl jednotkovým obchodům zakázán. Mimochodem řečeno, stejné tvrzení obsahuje ještě několik dalších přípisů výrobců tohoto artiklu, takže jen podle těchto dopisů jde tu asi o stopadesát dělníků v tomto jediném oboru, kteří by ztratili práci. Zajímavá je však tato statistika ve zmíněném podniku továrníka F.:

	Obrat balíků a rolí	Pro jednotkové obchody	Spotřeba		Vyrobeno klosetového papíru
			celulosa	(v tisících)	
1928	144.1	—	26.7 kg	21.5 kg	
1929	241.4	—	48.5 kg	45.3 kg	
1930	299.6	—	62.3 kg	55.3 kg	
1931	328.4	—	76.2 kg	64.9 kg	
1932	363.7	126.3	82.4 kg	73.3 kg	
1933	875.9	613.2	151.9 kg	133.5 kg	
1934	1,313.3	864.9	185.6 kg	164.4 kg	

Rozumí se, že zvýšil-li se obrat výroby hotového zboží o více než dvě třetiny, zvýšila se též spotřeba surovin, klihat, pryskyřice, vody, elektrického proudu, tištěných vinětek, zvýšila se tedy i zaměstnanost jiných podniků.

Z tohoto příkladu je zřejmé, jak vysoce je nutné, aby celý problém jednotkových obchodů byl objektivně prostudován s úřední pomocí. Jednotlivci je nesmírně nesnadno nahradit tuto úřední práci, která měla být vykonána, než vůbec se mohlo mluvit i jenom o prodloužení dnešního stavu,

tím méně o jeho dalším zhoršení. Požadavek této odborné, nestranné komise považujeme proto za samozřejmý, i kdyby se mělo jednotkovým obchodům uložit, aby uhradily její náklady.

literatura a umění

Otto Rádl:

Portrety evropských filmových režisérů

V „Prítomnosti“ přinesli jsme v létě přehlednou studii o režisérech amerického filmu. Dnešním článkem doplňujeme obraz nejvýznamnějších režisérských osobností několika portretů z kinematografie evropské. Oba články společně podávají přehlednou orientaci po směrech a osobách v bludišti dnešního světového filmu.

Na počátku jsou Seveřané.

Film je vynález evropský a před světovou válkou se skutečně ještě zdálo, že Evropa zůstane mistrem tohoto němeého umění pohyblivých obrázků. Francouzi dodávali všem kinům Evropy i Ameriky své slavné kriminální seriály o mnoha episodách a diváci celého světa znali dobře svého Fantomase, Nicka Cartera, Nicka Wintera, Rocambole a Zigomara. Firma Gaumont a Pathé Frères byly světovými a Pearl Whitová, Ruth Rolandová, Leon Barry, Houdini i Eddie Polo byli známi všem klukům na ulici. Italové soutěžili s francouzskou kriminální napínavostí svými výpravnými filmy ze starověkých dějin, z nichž se i Praha podívala dílům „Quo Vadis“, „Spartakus, osvoboditel otroků“, „Boj o světovládu“, „Poslední dnové Pompejí“, „Dobytí Troje“ nebo „Dobrodružství Odysseova“. Německo vedle prvních společenských příběhů představilo ve filmu svého největšího divadelního režiséra Reinhardta „Benátskou nocí“. Rusko o začalo v kinematografii již roku 1906 a již před válkou popularisovalo díla své národní literatury, zejména novely Puškinovy, Tolstého, Gogolovy a Turgeněvovy. „Mazepa“ i „Taras Bulba“ byly populárními filmy. Turžanský byl známým hercem a Protazanov známým režisérem. Rusové dali již tehdy formu své „Vojně a míru“, „Pikové dáme“, „Kreutzerově sonatě“ i jiným slavným románům a novelám.

Umělecky nejsvráznější filmový projev však přináší Seveřané, zejména Švédové a Dánové. Švédský film přináší již roku 1909 své „Lidi z Värmlandu“, své „Emigranty“, „Černé masky“, „Ingeborg Holmovou“. Jména Charles Magnusson, Victor Sjöström a Maurice Stiller jsou první jména velkých evropských režisérů. V Dánsku počíná slavná „Nordisk Films Kompagni“ již roku 1906, brzy poté představuje již Evropě Astu Nielsenovou a Valdemara Psilanderu, a Michelisova „Revoluční svatba“ nebo Sandbergovi „Čtyři ďáblové“ jsou stejně populární jako první „Atlantis“, jako první „Maharadžův miláček“. A jména Olaf Föns i Gunnar Tolnaes jsou známá po celé Evropě. Seveřtí režiséři měli vliv na celou pozdější světovou tvorbu zejména tím, že po chaosu světové války první vnesli do filmu výrazný národní charakter, zemitě pravdivou hru prostých herců, naturalismus detailů z národního života, nádherné pozadí přírodní.

Práci těchto Seveřanů vděčíme za neobyčejně bohatý a oplodňující vliv na celou ostatní tvorbu evropskou i americkou.

kou. Švédsky návrat k skutočnosti objavil bohatý pramen filmové látky: vyvolal naturalism v produkcii nemecké, ruskej i francouzskej. Švédsky filmový naturalism má zafarbenie pitoreskní svými složkami folkloristickými a vděčí za svůj lyrický tón krásu severského prírodného pozadí. Do roku 1921 stojí tato produkce spolu s produkcii dánskou na vrcholu. Tohoto roku objavuje se druhý vydatný pramen evropské filmové inspirace v Nemecku.

Německý expresionism.

Zatím co Švédsko vyšlo ze selské tradice své země, vyšel německý film z hlubokých společenských, ideologických a uměleckých bojů své země, jež došly výrazu v expresionismu. Byl to směr, který intensivně vyjadřoval zápasy celé poválečné Evropy, proto také působil na celou filmovou Evropu neobyčejně mohutným vlivem. Počaly se objevovat filmy, natáčené výhradně v atelierech uprostřed bizarních dekorací, deformujících a geometrisujících přírodní formy, lidé proměňovali své tváře v podivné masky, každé zaoblení tvaru i gesta bylo přeměňováno v hranol nebo úhel, z neznámých zdrojů osvětlovaly bílé proudy elektrického světla zdola obličej hrajících lidí, kteří se snažili co nejvíce se připodobnit strojům. Obsahově zajímal se film o propasti lidské duše, o hlubiny podvědomí, o stavy snů, exaltace a křečí, o výjimečnost a mystiku.

Je třeba z těchto expresionistů jmenovat Roberta Wieneho, jež roku 1921 inscenoval slavný „Kabinet doktora Caligariho“, který stejně zásluhou režiséra jako zásluhou scenáristy Karla Mayera a jeho spoluautora Čecha Hanse Janowitze zahajuje nové období světového filmu. Tento film znamená konec realismu, přenesení do naprosto umělého prostředí neskutečných atelierových dekorací, mezi fantasticky stylisované stromy, šikmé světnice, s podlahami z geometrických tvarů a do ulic složených z hranolů. Toto nové umění vytvořilo si i novou skutečnost, v níž každá forma měla být co nejintenzivnější, měla dávat svému obsahu projev co nejvýraznější, co nejexpresivnější. Napodobování přírodní skutečnosti bylo zcela opuštěno, hlavní věcí stal se bizarní psychologický příběh, všechno sloužilo jen k jeho umocnění a zdůraznění. Ani „Orlakovy ruce“, ani „Růžový kavalír“ nebo „INRI“ nedosáhly v díle Wieneho významu filmu o doktoru Caligari, jež v kinematografické tvorbě přivedl k plnému právu obrazivosti, jež prohloubil filmovou psychologii, oprostil příběh od všech podřadností a objevil nové technické možnosti atelierových staveb i filmového osvětlení.

Od tohoto expresionismu vedl vývoj k německému filmovému dekorativismu. Význam filmového architekta, jež byl objeven expresionisty, působil na to, že kult obrazové krásy se stále stupňoval. Není divu, že malíř Fritz Lang stal se reprezentantem tohoto malířského směru ve filmu. Ať filmoval středověkou legendu o „Unavené smrti“, kriminální příběh o „Dr. Mabuseovi“, sociální utopii o „Metropoli“, nebo o „Ženě na měsíci“, vždycky těžil znovu v těchto filmech někdy slabších a někdy silnějších ze svého jména, které si vydobyl svými dvoudílnými „Niebelungy“. Všechno v tomto filmu bylo soustředěno na evokaci co nejkrásnějších a lineárně neoproštěnějších monumentálních obrazů. Horizontála a vertikála převládaly v těchto snímcích obrovských schodišť, vysokých věží, mohutných sálů, v těchto výjevech slavnostních vjezdů po padacích mostech, špalírů stráží, stojících rozkročmo ve velikých distancích, hostin za obrovskými stoly. Tato obrazová staticita byla šťastně spojena s mohutnou dynamično-

stí zápasů s draky i s lidmi. Scéna Siegfriedova lesa a scéna příchodu jara zůstaly nezapomenutelnými v tomto obrazově nejkrásnějším díle evropské kinematografie. Fritz Lang ukázal po deseti letech svým filmem „M“ (Vrah mezi námi), že dovede vytvořit dílo zcela opačného rázu, film naprosto naturalistický, kolektivní příběh s neobyčejnou pravdivostí, evokující paniku celého města, stíženého epidemií záhadných dětských vražd — jeho vývojový význam však spočívá v obrovském vlivu jeho „Niebelungů“.

Německý novorealism.

Jako zajímavá reakce proti slavnostnímu obrazovému dekorativismu vzniká v téže době (mezi 1923 a 1925) v Nemecku filmový novorealism. Místo výjimečnosti počínají filmoví režiséři opět hledat prostou skutečnost, místo historických hrdinů prostý život, místo neobyčejných dramát příběhy úmyslně všední. Vliv nedávného expresionismu zůstává však v jejich díle přesto patrný silným umocněním obrazů, zdynamisováním všednosti, vykontrastováním černi a běloby. Mezi těmito režiséry vyniká F. W. Murnau svou „Poslední štací“, Lupu Pick svými „Střepy“, němým filmem bez jediného titulku, i „Silvestrovskou nocí“ a ibsenovskou „Divokou kachnou“. Pro vývoj evropského filmu však jsou nejvýznamnější Pabst a Czinner.

G. W. Pabst je v Praze v dobré paměti z doby, kdy býval režisérem německého divadla a inscenoval řadu německých expresionistů na jeho jevišti. Ve filmu debutuje roku 1925 „Uličkou, kde není radosti“, ponurým příběhem z vídeňského prostředí v době inflační, který je nezapomenutelný nejen jako německý debut Grety Garbové, nýbrž i výkonem Wenera Krause, tanečnice Valesky Gertové a j. G. W. Pabst není, jako tolik jiných, režisérem jednoho filmu: tento stále hledající intelektuál je charakteristický právě mnohostí a mnohotvárností své tvorby, v níž vedle psychoanalytického příběhu „Tajemství jedné duše“ a vedle ženských dramát „Krise“, „Lulu“ a „Deník ztracené“ najdeme i dvě běžné veselohry, v níž vedle literární „Lásky Anny Neillové“ s námětem Erenburgovým najdeme jeden z nejkrásnějších filmů z alpského prostředí, „Bílé peklo“. Pabstova pověst nejlepšího evropského filmového režiséra je založena na „Západní frontě 1918“, filmu, který nejsilnějším způsobem a s největší uměleckou kázní zachycuje na plátně utrpení člověka ve střeleckých zákopech. „Zebračká opera“ se svými fantastickými stavbami od Andrejeva, s dokonalým výkonem Rudolfa Forstera a ostatních představitelů s mistrnou vertikálně i horizontálně členěnou fotografií, s krásným včleněním hudby a songů do tohoto sledu vždycky překvapujících a vždycky dramaticky vzrušených obrazů — představuje daleko dokonalejší ztělesnění duchaplné parodie Berta Brechta a Kurta Weila, než je mohla přinésti některá scéna divadelní. „Kamarádi“ se svým dialogem půl francouzským a půl německým jsou věrně naturalistickou reportáží důlní katastrofy — jejímž pravým protipólem jsou dvě obrazově virtuosní a stylisticky neromantické filmy „Atlantis“ a „Don Quijote“. S pádem německé demokracie zhasíná na několik let i sláva Pabstova: po francouzské komedii „Shora dolů“ a po americkém zfilmování „Moderního hrdiny“ podle románu Louise Bromfielda pro společnost Warner Bros zůstává Pabst bez zaměstnání. Tento neobyčejně precizně pracující estét v nejlepší slova smyslu vděčí za část svých velikých úspěchů tomu, že si dovedl volit vždycky nejlepší náměty a pracovat s nejlepšími lidmi: jsme však přesvědčeni, že jeho umělecká pružnost a přizpůsobivost podmínkám doby nám přinese ještě mnohá významná díla.

Po mnohých stránkách příbuzný s Pabstem je režisér a manžel Elisabeth Bergnerové, Pavel Czinner. Je také divadelní režisér, přichází k filmu rovněž literárním námětem, dramatem Ossipa Dymova „Nju“, v němž objevil pro film jednu z dnešních největších evropských hereček, Elisabeth Bergnerovou. Stejně jako Pabst pracuje i Czinner s velkými herci: Jannings i Veidt z tohoto filmu jsou nezapomenutelní. Význam Czinnerův spočívá v serii filmů Bergnerové, v níž můžeme sledovati vývoj od poněkud dekorativního novoromantismu až k nejtímnějšímu modernímu psychologismu. „Houslista forenský“, „Dona Juana“ (Historie třinácti) podle románu Balzacova jsou velice jemné příběhy kostymní, v nichž Elisabeth Bergnerová ztělesňuje brzy roztomilé, brzy tragické postavy vzrušených mladých žen, s oblibou vystupujících znovu a znovu v chlapeckých kostýmech. Po těchto romantických novelách přichází Czinnerova moderní trilogie o obětování a smrti „Slečny Elsy“ podle melancholické vídeňské novely Schnitzlerovy. „Ariana“ se svou historií lásky panenského děvčete ke stárnoucímu muži a „Zasněžené rty“, líčící rozvrat manželství exaltované mladé ženy a všedního hudebníka. Tyto tři různé náměty od různých autorů a z různých prostředí souvisí tak intenzivně, jsou tak nerozlučně k sobě spojeny hrdinkou ve všech třech případech ztělesněnou Elisabeth Bergnerovou, že můžeme mluvit o skutečné trilogii. Síla těchto tří filmů a jejich anglického pokračování ve filmu „Tys má jedina“ spočívá v jejich vybičovaném psychologismu. Všechny scény jsou tu vrcholné, duševní stavy exaltované, city překypující vášnivostí, láska vybuchuje nezadržitelně a spaluje všechny konvence, všechna odevzdání jsou navždy, věty Bergnerové jsou nadechnuté, nedopovězené, vlní vzduchem ve stále nejistotě v stálých otázkách. V těchto filmech dosahuje Czinner vrcholu psychologického exhibicionismu, nejtímnějšího duševního obnažování. Ve srovnání s nimi je „Ruská Kateřina“ pouhým líbivým dekorativním příběhem. Příští film Czinnerův, zpracování Shakespearova „Jak se vám líbí“ bude patrně podobného rázu.

Ruský revolucionism.

Německý film došel nejdokonalejšího výrazu v díle svých expresionistů, dekorativistů a novorealistů. V posledních filmech Pabstových a Czinnerových došel vývoj evropského filmu, jak jsme viděli, v době kolem roku 1926 již k naprostému civilismu, k věrné realnosti: Tento vývoj od dekorace ke skutečnosti byl však současně i oslabením. Vedl od prudkého a dramatického vzruchu ke každodennímu klidu. Naplniti tuto naturalistickou každodennost vzrušeným obsahem, bylo vývojovým úkolem Rusů. Rusové si adoptovali z filmové formy, jak se vyvinula až do chvíle jejich vpádu do světové kinematografie, všechno to, co se jim hodilo k vyjádření jejich obsahu. Od Američana Griffitha převzali jeho způsob střihu, brzy pomalého a jindy rapidního, převzali zásady jeho rytmické montáže, jeho záliby v umocněných obrazových detailech i jeho pravidla výstavby filmového scenaria. Od německých expresionistů naučil se sovětský film měnění zorného úhlu do neznámých pohledů na věci šikmo zdola anebo shora. Francouzští avantgardisté z let 1920 a 1923 působili na ruské kinematografisty všemi nově objevenými pojmy filmové abecedy. Poněvadž nikde v umění pouhá forma bez obsahu nic neznamená, stávají se všechny tyto cizí objevy pravoplatným vlastnictvím sovětského filmu, který je dovedl naplniti homogenním obsahem. Z celého obrovského kolektivu sovětských filmových režisérů jmenujeme dvě režisérské individuality, ačkoliv jsme si

vědomi, že toto, individualisování zásluh právě v ruském filmu je značně neoprávněné.

Sergěj M. Eisenstein je první z této režisérské trojice. Jeho revoluční čin, film „Křížník Potěmkin“ náleží do roku 1925. To, co Eisenstein inscenoval předtím, po několika hrách proletkultu a Meyercholdova divadla, byl film „Stávká“, jenž první i v ruském filmu postavil do ústředí děje místo individuálního hrdiny bezejmenný dav. Jeho hlavní filmové dílo, „Křížník Potěmkin“, je pouhým fragmentem z projektovaného velkého revolučního filmu z roku 1905, jenž v samotné Moskvě dosáhl po premiéře jen průměrné pozornosti a jehož obrovský význam pro vývoj sovětské i světové kinematografie dokumentovaly teprve úspěchy v západní Evropě, zejména úspěch berlínský. Film, jenž líčí revoltu na carské válečné lodi, projev oděských obyvatel ke vzbouřencům, potrestání Oděsy carským vojskem a záchranu revoltujícího křížníku na širém moři — spojil v sobě jako školský příklad všechny vlastnosti, které ze sovětského filmu učinily objev. Velice prostý a neobyčejně dramatický děj, námět z revoluční epizody dějin, příběh, jehož hrdinou jsou tři kolektiva, vzbouřenci, carská armáda a městské obyvatelstvo, film zpracovaný „avantgardní technikou“ charakterisovanou smělymi fotografickými záběry, užívání neobvykle zvětšujících detailních snímků a používajících rapidní montáže k evokování vzrušených davových scén — všechno to jsou složky, které se budou nesčetněkrát ještě opakovati v sovětské produkci. „Generální linie“ je pokusem inženýra, orientalisty a člena generálního štábu S. M. Eisensteina vytvořiti film, v němž vedle chladného protikladu starých a nových poměrů v ruském zemědělství by hrála spojující lyrickou úlohu příroda. Na rozdíl od předešlého filmu, jenž má úkol negativní, vyjádřiti stinné stránky carského režimu, jejich generální linie paralelním dílem konstruktivní, oslavujícím úspěšné úsilí sovětské vlády o zavádění moderních strojových metod v zemědělství. Svou technickou precizností a poetickým a citovým umocněním naturalistických a strojových detailů předstihuje tento druhý film i slavné Eisensteinovo režisérské dílo první. Dnes stojí Eisenstein po své neúspěšné americké epizodě zatlačen do ústraní sovětské kinematografie, v níž stejně jako na celém světě rozhodují osobní intriky stejně silně jako osobní talent.

Vedle Eisensteina, jehož filmy byly přirovnány k výkřikům, stojí jako protějšek se svým dílem Vsevolod J. Pudovkin, jehož filmy svou technikou byly srovnány se zpěvem. Proti dramatikovi Eisensteinovi racionálně montujícím své filmy, je Pudovkin měkčí, lyričtější. Jeho tři hlavní díla, „Matka“, „Konec Petrohradu“ a „Bouře nad Asií“ jsou zajímavou paralelou ke třem hlavním dílům Eisensteinovým. První je silně emotivním dílem z doby revoluce 1905, stejně jako „Potěmkin“. Film „Konec Petrohradu“, jenž líčí konec carské vlády, a sovětský převrat, je paralelou „Deseti dnů“, je rovněž filmem zhotoveným na státní objednávku, jenž vyznívá slabším dojmem. Zato třetí film Pudovkinův „Bouře nad Asií“ (Dědic Džingischanův) spojuje dokumentární obraz ze země lamů, politickou satyrou na anglickou koloniální politiku a heorický příběh mongolského revolucionáře v mohutné epos, že představuje vrcholné dílo Pudovkinovo — stejně jako „Generální linie“ Eisensteinovo. Zvukový film Pudovkinův „Desertér“ odehrává se v hamburské loděnici, líčí pobyt dělnické delegace v Sovětském svazu a její návrat na místa třídního boje. Přes skvělé davové scény je tento film daleko slabší.

Sovětské filmy Dovženkovy, Traubergovy, Kozincevovy, Roomovy, Ocepovy, Preobraženské, a Bernetovy dosáhly

velkého úspěchu i ve státech nepřátelských sovětskému režimu. Přihlédneme-li k produkci kterékoliv ze západních zemí, všude najdeme nějakou stopu sovětského filmového vlivu.

Český film, jenž nenašel tradici.

Dalo by se očekávat, že největší příbuznost se sovětským filmem objeví film český. Jediný slovanský národ, jenž vedle Rusů si vybuodoval soustavnou produkci širokého rozsahu, národ, jenž ze svého ústředního problému z protikladu své dávné selské tradice a své veliké moderní složky průmyslové, z kontrastu venkova a velkoměsta mohl vytvořit osu své filmové tvorby. Bohužel nenarazil nikdo na tento živý pramen naší národní skutečnosti a žádné české filmové dílo nezakořenilo v této zírné půdě. Nemáme ani film selský, ani film velkoměstský a industriální. Nikdo z našich filmových tvůrců nečetl Holeczkovy „Naše“, Herbenův „Hostišov“, Terezy Novákové „Děti čistého živého“. Literární velkoměstský román nemáme, a film, jenž tu ve svém vývoji mohl jít před literaturou, neví o industrialisaci našich zemí. Nemáme ani film u slovenského a k němu mohutné skutečnosti rudimentárního života v nejvýchodnějších koncích republiky, přiblížil se náš film jen jednou „Marijkou nevěrnici“, bohužel diletantsky. Ze Slovenska máme jen krásný snímek folkloristicky-reportážní (Zem spieva) — uměleckého díla, čerpaného z dnešní slovenské reality nám film zůstal dlužen. Na Slovensko jezdí naši filmoví hrdinové jen na letní byt pro několik exteriérových pohlednic.

Největší lekci, kterou si měl československý film vzít z filmu ruského, si z něho nevezl: nepochopil, že silné, životné, zemité dílo je možno vytvořit pouze z národní skutečnosti, pouze z našeho dnešního života a jeho problémů. Trochu se tímto vzorem dal poučit Josef Rovenský, jenž ve své „Rece“ vytvořil poetický příběh ze skutečného českého venkova a ve své „Maryši“ přinesl reálné selské drama. I tento film má své veliké chyby zejména ve střihu a v obrazové technice, i tento film má zbytečný žvanivý prolog a zaběhl nakonec bezradně do písku, takže neví, kde skončit. (Jediný možný konec je v krásném pohledu Maryši zdola nahoru na vstoupivšího četníka, v němž se měla rozplynouti celá tragika jejího zkaženého života — bez chrámů, bez citátů z bible, a bez dalších přílepků.)

Vedle těchto pokusů o selský film, jenž by mohl nalézt u nás zdravou půdu, nestojí pokusy o industriální film ani za zmínku. Na zobrazení základního problému tohoto státu, rozporu mezi selstvem a industrialisační civilizací, se český film vůbec ještě nedostal. Místo toho utíká se k larmoyantním obrázkům našeho lživého maloměstského biedermaierovství: tento kompromis je nejosudnější a nejtragičtější chybou české kinematografie. Nemajíc odvalu přiznati se ani k tradičnímu selství, ani k revolučnímu proletářství, vytváří česká kinematografie polovičatá a nedokrevná díla, která nejsou ani ryba, ani rak. Ještě lživější než slzné humorné filmy kondelíkovské jsou české filmy, jež by chtěly být z velkého světa, jež by chtěly líčit city pánů ve fraku, lásky velkých zpěváků a dobrodružství z dekadentních budoárů.

Uprostřed tohoto zásadního tápání a základní bezradnosti českých filmových výrobců i režisérů nemůžeme jmenovati jedinou osobnost režiséra, jež by měla alespoň evropský význam. Gustav Machatý sice dosáhl svou „Extází“ a „Nocturnem“ mondenního úspěchu na západě, je však při všem svém optickém nadání cizokrajným květem v naší tvorbě: není divu, že v ní nemohl zakořeniti a musil si na-

lézti cestu do ciziny. Českému filmu nechybí dnes ani kapitál, má technické možnosti, má mnoho lidí k dispozici — nemá však odvalu být pravdivým. Pokud budou vyráběti čeští producenti prolhané povídačky o zlatém srdci starší dámy, představované paní Nedošinskou, a o žoviální bodrosti brichatého pijáka piva, hraného panem Pištěkem. — potud bude náš film bez významu v Evropě, potud nebude možno jediného z našich režisérů, kteří tyto povídačky realisují, jmenovati v souvislosti s velkou světovou tvorbou filmovou.

Francouzský artism.

Velká sovětská filmová epocha trvá od roku 1925 do roku 1927. To, co po té době následovalo, byla často díla schematická a paušálně revoluční. Viděli jsme, že vliv velké sovětské produkce nezanechal zúrodnujícího vlivu na tvorbě české. Působí však mohutně na moderní tvorbu francouzskou, jak zejména uvidíme u díla Duvivierova. Sovětský film tu vrátil francouzské kinematografii to, co vděčil formalistickým pokusům tak zvané francouzské avantgardy.

V tomto formálním neklidu a v hledání nových forem vidíme samou podstatu nejoriginálnější filmové produkce. Ve Francii zachoval se až do poslední doby velice zdravý a zúrodnující vliv avantgardních výbojů na běžnou produkci: znovu a znovu se opakuje, že bývalí experimentátoři z předních řad, jako Gance, Clair, Dreier, Cavalcanti, Epstein, L'Herbier, nebo Renoir přecházejí od svých pokusů do komerční tvorby a působí na ni zúrodnujícím vlivem.

Otcem francouzské kinematografie je Louis Delluc, jemný básník a essayista, autor první průbojné studie o Chaplinově umění. Vděčíme mu několik krátkých filmů jako „Černý dým“, „Bouře“, „Cesta“, „Ticho“, „Španělská slavnost“ a „Horečka“, jež na rozdíl od některých pozdějších pouze formálně orientovaných avantgardistů zdůrazňují zejména důležitost námětu, význam lidského obsahu a silně opravdu filmové situace. Přes drobná mistrovská díla Dellucova vede cesta k Chaplinově „Pařížské maitresse“, k nejménějším dílům Lubitschovým a Clairovým.

Protikladem tohoto skromného a jemného umělce Delluca je vnějškově honosný hrmotný Abel Gance, jenž je druhou velkou osobností francouzské filmové režie. Svým „Pásmem smrti“ uvedl do filmu moderní fantastické motivy, svým „Žalují“ vytvořil první velký válečný film, svým filmem „Kolo“ objevil krásu strojových detailů. Jeho „Napoleon“ i jeho „Konec světa“ však se ztrácejí v extensivnosti užitých vnějších prostředků, které se stávají stále mohutnější a nákladnější na úkor obsahu vnitřního. Význam Ganceův spočívá v tom, že první aplikoval zásady avantgardy v komerční produkci.

V čele Evropy.

Režisér, u něhož hranice mezi tvorbou pokusnou a komerční produkcí úplně zmizela, je René Clair. Tento bývalý žurnalista a filmový kritik debutoval několika krátkými filmy pokusnými jako „Paříž spí“, „Mezihra“ a „Věž“, po nichž vstoupil do produkce komerčními filmy „Tajemství hraběte Voronova“, „Fantom Moulin Rouge“, „Dva bázlivci“. Jeho film „Neskutečná cesta“ (Le Voyage imaginaire) vnaší do této běžné produkce již zajímavé využití snu s jeho deformacemi, fantastickými prvky a expresionistickou stylisací staveb. „Slaměný klubouk“ podle komedie Labicheovy volí daleko zdravější cestu k obrodě konvenční tvorby: přenáší zásady dávno osvědčených komických situací komedie dell'arte na půdu francouzské frašky persiflující přehnané módy a životní formy pařížských

měšáků z devadesátých let. Tímto směrem pokračuje Clairův „Milion“, využívaje znovu kostymu k burleskní frašce a hudební parodii. Nejpopulárnější Clairův film „Pod střechami Paříže“ s pařížským pouličním písničkářem a jeho láskou k chudému děvčeti je v podstatě sentimentální kalendářní příběh, jež po vzoru Chaplinově povznesl Clair do sféry umění jemností svého humoru a mistrovstvím své ryze filmové techniky. „Paříž miluje a já sá“ (14. červenec), pokračuje v této idealisované Paříži a svým chaplinovským námětem s květinářkou a rozmarným milionářem i se svými mechanickými komickými situacemi posílá přes moře pozdrav Chaplinovi. Další filmy Clairovy „Ať žije svoboda“ je parodií na marnost bohatství a hlásá nevázané štěstí tuláckého nihilismu — „Poslední diktátor“ je příbuznou parodií na nové státní systémy v dnešní Evropě — a právě dokončený „Strašidlo jde na západ“ líčí v podobně parodistickém slohu osudy hradního strašidla, které sleduje osudy zámku, prodaného a přeneseného do Ameriky a stěhuje se přes oceán. René Clair je intelektuál, stálý hledač nových forem, v ovládnutí filmové techniky je často nejistý a závislý na svých odborných technických spolupracovnících, myšlenkově však neobyčejně svěží, plný vervy a galského humoru, ve všech svých filmech, jichž scenaria si sám vypracovává. Je nejfrancouzštějším umělcem francouzského filmu.

Více v herecké tradici francouzské jest zakotven Julien Duvivier, jehož cílevědomému klidnému programnímu a neústupnému způsobu práce se právě můžeme podívat v barrandovských atelierech. V „Davidu Golderovi“ podle románu Ireny Němirovské, líčícím historii židovského kapitalisty s jeho velikostí i tragikou, objevil Duvivier sebe i svého nejlepšího herce Harryho Baura. Při všem ovládnutí klidné a vyrovnané konverzační filmové techniky je to dílo, založené především na veliké herecké tradici francouzské. „Zrzek“ podle novely Renardovy je dětskou tragedií, odehrávající se uprostřed skvěle evokovaného prostředí francouzského venkova. „Pět proklatých gentlemanů“ z prostředí alžírského stejně jako „Dravec“ (Tête d'homme) jsou rázu sensačního, klidný „Koráb Tenacity“ podle dramatu Vildracova však opět se opírá o jasnou francouzskou poetickou tradici. Také „Malý král“ podle románu Lichtenbergerova čerpá svůj námět z francouzské literatury, konvenční příběh o tragice dětského vladaře z imaginární a ponuré evropské monarchie však je příliš šablonovitý, takže ani monumentální architektonická technika Duvivierova nemůže z tohoto filmu udělati dílo skutečně živé. Přes všechnu monumentalitu chybí skutečný filmový život i naturalisticky pojaté kristovské historii z „Golgoty“, jež se neodhodlává k jednoznačné odpovědi a neodvažuje se postavit ani na stanovisko, že Kristus byl pouhý člověk, ani na stanovisko náboženské, že Kristus je Bůh. „La Bandera“ je z prostředí španělského a právě filmovaný „Golem“ z mysteriálního pražského prostředí doby rudolfinské. Stylisticky je určen ráz tohoto filmu, který známe prozatím jen z atelieru, architektonickou fantasií staveb Andrejevových a psychologickými výkony Harry Baura. V Duvivierovi s jeho neobyčejně důsledným a čistým ovládnutím práce filmovou kamerou, s jeho intenzivním smyslem pro životní pravdy, a s jeho pochopením psychologické práce s hercem vidíme sjednoceny všechny nejvýznamnější složky skutečného filmového režiséra. Je dnes největší osobností evropského filmu a skutečnou pýchou francouzské produkce.

Duvivier je vedle René Claira jedinou velkou osobností evropského zvukového filmu. Vzniká sice právě mohutná filmová produkce v Anglii, je to však produkce čistě emi-

grantská a neanglická. Nejlepší anglické filmy inscenují cizinci Mařar Korda, Francouz Clair, Rakušan Berthold Viertel, Američan Cameron Menzies a jiní. Angličtí režiséři zůstávají za těmito cizími kolegy ve svém významu daleko pozadu. Paradoxní situace: Rusko nemá dosud zvukové filmové produkce, která by dosahovala výše jeho filmů němých, Německo po hitlerovské revoluci je filmově v nehlubším úpadku, Itálie rovněž, slovanské, severské i malé románské země nepadají na váhu, Francie vedle několika vrcholných osobností se spokojuje filmováním divadelních her. Jediná bohatě tvořící filmová země v Evropě, Anglie, nemá vlastních režisérů. Tento stručný pohled na dnešní filmovou Evropu tedy nevyznívá optimisticky: zdá se, že mezi zbraněmi mlčí i desátá Musa.

do ba a lid é

Jiří Pokorný:

Co je to stachanovské hnutí?

Po Magnitce a Dněprostroji, po generální linii a traktorovém fetišismu, po Čejluskincích, moskevském metru a padákových skokanech má SSSR novou sensaci.

Jeho revoluční elán dostal novou injekci. Jeho výbušný motor načerpal novou pohonnou látku. Jeho noviny, pruhy hesel, napiaté přes překrvené moskevské ulice, dostaly novou výzbroj.

Tento sovětský dernier cri jsou stachanovci.

Před krátkou dobou u nás nikdo toto jméno ani neslyšel. Je nové jako homo novus, od kterého vzalo svůj původ. Bylo vynalezeno podle prostého uhlokopa z donecké pánve Alexeje Stachanova, a myslím, že ani naši komunisté o něm nic nevěděli. Jak by věděli — vždyť Stachanov byl až do loňského roku bezpartijní!

Stachanov, Ďukanov, Artjučov, Busygin, Faustova ostatní.

Kdo jsou to vlastně tihle stachanovci, busyginci, smetaninci a jak se ještě jinak jmenují?

Jsou to vesměs prostí a mladší dělníci, odchovaní od mládí docela v sovětské ideologii a v novém sovětském patriotismu, a pracující manuálně v řadě s tisíci jinými havíři, dělníky a mašinisty v sovětských dolech a továrnách. Většina jich jest bezpartijních, a ti, kteří jsou už členy bolševické partaje nebo komsomolu, jsou tam teprve od nedávna, když už jim fáma a jejich údernictví upravily obtížnou jinak a tvrdou cestu do strany. Jejich mládí jim zabezpečuje fyzickou sílu a dispoziční pro určitý dosud nevyčichlý elán k rekordům, které jsou současně i kusem sportovního výkonu, i kusem patriotismu a hlavně pořádným kusem práce.

Alexeji Stachanovu je teprve 29 let. Pochází z chudé, mužické rodiny z orlovské gubernie a začal už ve 12 letech jako zemědělský dělník ve mlýně. Od 21 let pracuje na dole „Irmino“ v Donbase a tam také stvořil své pracovní rekordy a stal se — vlastně nevědomky a bez úmyslu — původcem a zakladatelem hnutí, které je po něm nazváno.

Obdobně jako Stachanov, Ďukanov, Artjučov, krasnoflotčík Stěpanenko a jiní v Donbasu, vynikla několikanásobným i řada jiných vesměs mladých dělníků, v jiných oborech, jako Busygin, Faustov, Velikžanin, Karazin v gorkovské (nižněnovgorodské) automobilce, Smetanin v obuvnické továrně „Skorochod“, Dusja a Marusja Vinogradovy v textilu,

Krivonos na železnici, pilař Musinskoj v dřevařině na Murmani atd. Jen stavitelský obor zůstává zatím pozadu. Jinak předstihli všude produkci amerických i západoevropských závodů docela ve smyslu Stalinovského hesla pětiletok: „Dostihnout a předstihnout!“ Snahy po prudkém vzrůstu produkce objevují se dokonce i v zemědělství — na př. v pěstování cukrovky na kolchozech a sovchozech — a hlásí se i odtamtud neobvyklé úspěchy, ač by se to zdálo na první pohled až trochu komickým, neboť je možno snad vybičovatí ctízádnost člověka k intenzivnější a produktivnější práci, ale je těžko vybičovatí k této ctízádnosti a produkci plodnost půdy, aspoň nad určitou ohraničenou mez, danou podnebí a řadou jiných přírodních podmínek.

Stachanovské hnutí začalo tedy v Donecké pánvi. Tam počala dokonalá elektrická vrtačka v šikovných rukách technicky vzdělaného úderníka Aljoši Stachanova lámat zprvu obrovské, pak nevidané množství uhlí, až zlomila ve své pracovní produkci světový rekord výkonnosti nejlepších havířů ruhrské pánve.

Stachanov si totiž přeorganizoval svou pracovní četú tak, aby se neztrácelo ani vteřiny z pracovní doby, napíal nejen sílu svých paží, nýbrž i sílu svých nervů, a využil plně svých technických znalostí stroje a svého odborného vzdělání, jež mu umožňovalo cítiti s duší mašiny a cele s ní srůst. Docílil tím vším toho, že předstihl i vysokou normu výkonu dvojnásob, trojnásob i více. Každá příští pracovní směna zlomila jeho vlastní rekord ze směny předchozí. Zdokonaloval se, den ze dne opravoval chybičky znamenající ztrátu minut a vteřin, až konečně 30. srpna 1935 předstihl vysokou normu 17 tun z ruhrské pánve až šesteronásobně na 102 tuny.

Tím to začalo. Po jeho vzoru vyvstali jak v Donbase, tak i v jiných průmyslových oborech nadšení následovníci i rivalové. Nastal vzrůst až překotný, podobný horečce zlatokopů ze „Zlatého opojení“. Stalin sám je tím překvapen a nazývá to uraganem a plamenem, který zachvátil celou zemi. Lavina rekordů se valí sovětským Svazem. Cifry se roztančily a nadsakovaly každým dnem výše, a právě ve dnech zasedání stachanovského sjezdu v Moskvě otiskly noviny až neuvěřitelnou zprávu, že Ivan Akimovič Borisov z Kuzbasu (Kuzněcké pánve) předstihl technickou normu v produkci uhlí za směnu už 46krát!

Z ojedinelých, výjimečných bohatýrů práce vyrostlo rázem, takřka přes noc, celé hnutí tisíců jiných následovníků ve všech oborech v boji za vzrůst produktivnosti práce. Za necelý čtvrt roku od svého počátku pořádali už stachanovci koncem letošního listopadu sjezd a konferenci v moskevském Kremlu za přítomnosti nejvyšších viditelných hlav státu i strany, což jim propůjčuje už punc oficiálního uznání.

Je charakteristické, že hnutí se zrodilo bez oficiální iniciativy, tedy zdola a spontánně, z mladického elánu několika inteligentních dělníků, kteří při svém úsilí o abnormální výkon narazili naopak na obtíže a překážky, jak u svých soudruhů, tak i u byrokratických představených. Není divu: šplhouni ve škole a štrébři na vojně nebyli nikdy v oblíbě u svých kamarádů, a představení se zase báli, že bude plán příliš překročen, že práce ztratí na své kvalitě a vůbec, že v dienstreglamá na takovéto extravagance není předpisu a instrukcí.

Ale obtíže a překážky odpadly tím momentem, kdy moskevské vedení stachanovské metody uznalo a pochválilo, a kdy podstatu hnutí analysoval, formuloval a do budoucna mu vytyčil směrnice a zářivé perspektivy nikdo menší, než sám Stalin. Teprve velikou programovou řečí Stalinovou dostalo hnutí oficiální pečeť, ideovou páteř a své místo v sovětských dějinách. Teprve jím dostal čapajevský vojenský

úderník, opředený až legendárním heroismem, svůj veliký civilní protějšek v průmyslovém partyzánu a úderníku Alexěji Stachanovu.

Psychologie pracovních rekordů.

Stachanovské hnutí mělo svůj původ patrně ve dvou faktorech.

První, řekli bychom idealistický, spočíval ve zvláštním druhu sovětského patriotismu, který zachvacuje svými vlnami zejména mladší lidi v SSSR, žijící v pevné víře, že nikde na světě není líp, než v Rusku, a ochotné obětovati jeho obraně i jeho prvenství opravdu všechny své síly i krev. Zveličená bída kapitalistických států, účinná propaganda sovětských úspěchů, oslavy sovětských hrdinů a stále vypichovaný protiklad radostné práce pro svůj stát (a tím pro sebe) proti otrocké práci pro soukromé vykořisťovatele ve státech jiných — jsou živnou půdou tohoto nového sovětsko-socialistického vlastenectví, zbaveného nacionálního vlastenčení, ale nezbaveného pojmu hrdinství.

Šedivá a nudná massa kolektiva, ztělesněná kdysi v proslulé uravnilovce, vystrčila najednou své individualistické růžky ve formě socialistického srovnávání (závodění), které vynáší jednotlivce nad massu, dekoruje ho čestnými řády a tituly, uctívá ho a podpichuje úderníka a hrdinu práce i všechny ostatní ke zvýšené ctízádnosti.

Druhý faktor hnutí je materialistický. Vychází ze známé zásady: Kdo nepracuje, ať nejí, čili sovětsky domyšleno: Kdo pracuje víc, ať jí víc. Blahobyt a životní míra se měří a stoupá podle množství vykonané práce. Proti feudálním privilegiím rodu a proti liberalistickým privilegiím majetku se tu staví privilegium práce. Úderník, dřič, snaživec se má líp, než neúderník; viděli jsme to všude: v továrnách, na kolchozech, ba i mezi dětmi, i mezi trestanci. Úderník dostane větší mzdu, a může si více osobně dopřát — a to byl patrně ten druhý, hmotný faktor, který byl kmotrem u kolébky stachanovského hnutí.

Ti, kteří se Stachanovem a podle něho začínali, uvažovali patrně jen o těchto dvou věcech: o dobytí rekordu a kousku slávy a o zvýšení své mzdy. Napomohla jim k tomu strojová technika a jejich odborné znalosti stroje. A maně je při tom stihl objevitelský osud Křištofa Kolumba. Také Kolumbus plul k západu pouze s úmyslem, aby našel novou cestu do Indie. Náhodou při tom objevil Ameriku. Tvrdí se, že ještě ani v hodině své smrti nevěděl, že objevil nový díl světa. Stachanov obdobným způsobem sestupoval do šachty v Donbase jen s úmyslem, aby prostě lámal rekordy a hodně vydělal. Podařilo se mu to, ale při tom současně, nevěda ani o tom, objevil sovětskou Ameriku. Snad teprve v Moskvě, na sjezdu stachanovců se pořádně dověděl, jaký je chlapík a že jeho rekordy znamenají v sovětském vývoji daleko víc než ostatní pouhé rekordy.

Světla a stíny.

Je to jen kankan, tančený lidským primitivem z radosti nad dobře běžící mašinou? Jen radost ze zkroceného Golema, z ovládnutého stroje? Jen oslavný hymnus práce, jež přestala býti už božím trestem a paján vítězů nad dědičným hříchem? Nebo je to naopak jen zostření tohoto trestu sverpým vybičováním stroje lidského i ocelového až do poslední vteřiny, do posledního kousku nervu, do poslední obrátky motoru?

Ideologové stachanovštiny odmítají jedno i druhé. Dá-li se podstata metody vyjádřiti zhuštěně jedinou větou, pak je to patrně ta, kterou na stachanovské konferenci řekl Molotov: „V nésti kulturu do práce!“ Nejde o přepínání sil

dělníkových, ale o kultivovanost jeho poměru k práci. Produševnití práci — to je asi tak to pravé, osvobozující slovo.

Podobně definoval Stalin podstatu hnutí, a odůvodnil tím jeho historický význam pro nadcházející novou velikou etapu ruské revoluce, jež vytvoří z Ruska zemi největšího světového blahobytu. Hmotná práce, osvobozená dosud jen od kapitalistických vykořisťovatelů, má být vysvobozena i ze své černé, otrocké ngramotnosti. Toto nové vítězství ducha nad mechanismem hmoty předpokládá ovšem právě nového vyššího člověka, který by odpovídal svým vzděláním a kulturou nové a vyšší technice. Jak se toho dosáhne ve větším měřítku a jak z nových jedinců se získají celé massy nových lidí, na to dal Stalin recept známý už zhruba z denního tisku:

1. Je třeba zvýšit životní úroveň dělníkovu a doplnit jeho politickou svobodu i hmotným blahobytem. Utažené opasky a asketické odříkání z doby první pětiletky má být vystřídáno lepším, veselejším životem a větším osobním blahobytem, neboť se tím zvýší i výkonnost, i chuť k práci. Vidíme, že v posledních dobách se životní úroveň mass, pokud jde o věci denní potřeby, skutečně už podstatně zlepšila proti letům dřívějším.

2. Je třeba udržovati v dělníku stále cti a dosto a touhu po cti a slávě, které se těší hrdinové práce.

3. Je třeba pokračovati v industrialisaci Ruska ve všech oborech, neboť vysoká produkce je podmíněna jen technikou a strojem.

4. Je třeba technického a odborného vzdělání pro široké kádry dělníků. Splní-li se tyto podmínky, rozšíří se stachanovská metoda brzy do širokých mass vši produkce, a bude možno zvýšit i všeobecně dosavadní výkony, ale uznává, že nikoli na abnormální výši dosahovanou některými stachanovci, nýbrž jen na míru stojící někde uprostřed mezi výkony dnešními a rekordy prvních stachanovců. Potud Stalin.

Jako u každé novoty ukáže teprve budoucnost všechna světla a stíny nového hnutí. Ale některé pochybnosti a otázky mohou napadnouti už dnes.

Naskytá se tu problém, abychom tak řekli, lidský: jak při tomto boji o nového člověka dopadne člověk sám? Je otázkou, zda to nebude právě člověk se svou neobyčejnou člověčí náturou a se svým individuálním obličejem, který bude v tomto boji ubít.

Ani nejtvrdí závodník nevydrží závodit věčně. Dříve nebo později se dostavuje po každém závodě ochablost a reakce vyžadující oddechu a osvěžení vybičovanému tělu a nervům. Je pravda, že k stachanovskému závodění nemusí být nikdy donucován, když sám závodit nechce. Ale může být přece jen donucován jinak, morálně: víme, jak se zne- možňuje a otravuje život odinoličnickům mezi kolektivisty, nebo nábožensky věřícím mezi ateisty v SSSR. Nevydrží dlouho se svými plícemi v těžším ovzduší, a nezbude mu, než přizpůsobit své plíce na tytéž žábry, jako mají druzí, aby mohl dýchat a žít.

Ostatně výkony mají být dle slov Stalinových všeobecně značně zvýšeny, třebas nikoliv na nejvyšší dosaženou míru. Jak budou asi reagovati masy na nové metody? Neudělá se člověku na konec špatně ze samých rekordů, statistik a diagramů? Nezatouží po tom, aby byl osvobozen od svého vítězství a navrácen od hltavého tempa svého prvenství zase trochu zpět k pomalejšímu, ale přemýšlivějšímu přežvykování práce a k svobodnějšímu rozletu citového dílu své podstaty?

Už s prováděním Stalinovy generální linie o kolektivisaci venkova byly obtíže nejen v živelném odporu a systematickém záškodnictví, nýbrž i v přílišném nadšení násilných

kolektivistů. Ač tu byly tehdy předpoklady a tradice pro kolektivismus už ve vesnickém „míru“, obščině a artělech více, než kdekoli jinde, musil tehdy sám Stalin klepnouti přes prsty přílišné nadšence svým proslulým článkem „Závrat z úspěchů“. Nebude nucen i tentokrát zarazit za čas zase běsnění přestřelujících rekordmanů práce?

Vidíme, že stachanovština není jen bojem o novou pracovní metodu, ale v prvé řadě o nového člověka a novou ruskou psychu. Boj za nové „tempo, tempo“ proti starému „ničevó“. Je to boj až beznadějně těžký a zdaří-li se, tedy jistě jedinečný v celých světových dějinách, neboť je snáze postavit deset fabrik, než jednoho jediného flegmatika proměnit v cholerika.

dopisy

Hlas konsumentů

Vážený pane redaktore!

Sleduji články o jednotkových obchodech v „Přítomnosti“ s pochopitelným zájmem. Jako konsument, dvojitě platovou srážkou v nákupní síle oslabený, jsem nucen hledati prameny, které by mně životní míru nesnižovaly. Čtu proto s neklidem hrozby strany živnostenské, že „zlo vyplení do kofene“, čímž myslí zřejmě zrušení těchto obchodů, po případě jejich důkladné ochromení.

Přemýšlím o výtkách, kterými pol. str. živnostenská svůj postup odůvodňuje. Méněcenné zboží? O tom může mluvit jen konsument. Je pravda, že milionáři sem kupovat nechodí — pro ty jsou jiné závody — luxusní. Ale náš lid nemá na různých ustláno. Dnes jsou takové časy, že každá koruna padá v domácím rozpočtu na váhu. Naše hospodyňky vědí, proč chodí do obchodů jednotkových a nikdo jich tak lehce neoklame.

Pokud se pamatuji, vedla živnostenská strana stejný boj před 2 roky proti Baťovi. Také Baťova obuv nestála za nic, platy dělnictva byly mizerné, systém jejich síly vykořisťoval, neplatil správně daní atd. Jakoby dnes noviny živnostníků serií pomluv byly z protibaťovského slovníku opsaly. Ale Baťa přece zvítězil. Po jeho bok se postavil konsument, jenž správně usoudil: nebyti Bati, měl bych pár obuvi pořádku za 200 Kč. Baťa zlomil drahotu obuvi a tím vykonává dobrou službu lidu. — Nehera, Rolný atd. lámou drahotu v konfekci, proto je důvěra lidu při nich. Totéž platí o ASU atd. Zrušte jednotkové obchody a drahotu spotřebitele přepadne, aniž bude s to se jí ubránit.

Vláda vyzývá k podnícení soukromé podnikavosti. Kdo po tom všem, co se jednotkovým obchodům děje, dostane chuť a odvahu něco nového podniknout, není-li jist, že zítra, za rok ministr odebere mu živnost a se zpětnou platností podmínky zavře? Tahle právní libovůle je to nejhorší, co se vůbec občanu přihodit může.

Ministr obchodu zavřel ASU 23 filiálék s potravinami. Podle kterého zákona? Sám připustil, že rekurs v té věci poškozené domy asi vyhrají, ale zdrží se to aspoň prý tři roky. Nuže, ministr ví, že jeho čin nebude judikaturou schválen, a přece jej provede! Prosím vás, kde by bylo něco podobného možné? A což, jestli to opravdu postižení u Nejvyššího soudu vyhrají, kdo jim zaplatí škodu? Snad ne státní pokladna, která nic nezavinila? Nebylo by na místě, aby ji uhradil pan ministr obchodu, za taková rozhodnutí odpovědný?

Komu patří ministr resortu? Straně, která ho do vlády vyslala či celému státu a všemu obyvatelstvu?

Proč, pane redaktore, měří vláda normálním obchodům 3% obrátovou daní a jednotkovým obchodním domům 5%? Proč

se neměří všem stejně? Je si živnostnictví vědomo, že v tomto mimořádném náporu vězí i pro ně nebezpečí? Což kdyby si některý ministr financí řekl: Když mohou jednotkové obchody při nižších cenách zboží laciněji odváděti státu 5%, proč by nemohly tolik platit též všechny obchody a živnosti — prodávající za ceny vyšší a při režii daleko menší?

Jednotkové obchody jsou průkopníkem lepší organizace a pokroku. Přes pokřik konservativního kramářství, které se brání láci, musíme uznati oprávněnost moderní služby zákazníkům a v boji jim vnuceném těžkou posici napadeného pomáhat odrazit. Hospodářské otázky nesmějí se řešit jen politikou. Slovo tu má výroba, obchod a spotřebitel. V tomto trojúhelníku má místo své konsument. Vláda, která chce pečovat o všechny, nesmí nadřezovat jednomu neb dvěma na úkor třetího. Jako konsument se hlásím pro zachování jednotkových domů. Kdo proti nim bojuje, bojuje za zachování drahoty a proti láci, o kterou usiluje spotřebitel.

S projevem úcty

oddaný
K. B. učitel.

P. S. V příloze posílám memorandum, které vládě poslaly učitelské organizace v čele s Čsl. obcí učitelskou v Praze.

Petice vládě ČSR. v Praze.

Podepsané korporace posílají vám jménem svého členstva tuto naléhavou petici:

V prosinci 1935 končí platnost vládního nařízení zákona č. 251/33 a bude vydáno vládní nařízení nové, novelisované. Podepsané korporace žádají Vás, abyste otázku obchodních domů s jednotkovými cenami neřešili politicky, ale s hlediska obecných zájmů, k nimž patří také zájem konsumentů. V době stálého snižování platů a mezd nemůže být spotřebitelům z vrstev zaměstnanců a dělnictva lhostejno, jaká hospodářská politika bude v nejbližších letech vykonávat svůj vliv na hladinu cen životních potřeb. Proto musí konsument už dnes státi na stráži a před jednostranným řešením věci tak důležité včas varovati.

Víme, oč jde. O to, aby byla odstraněna nebo ztižena součást malého obchodu. Budou-li obchodní domy ve své činnosti ještě víc omezeny, znamená to vzestup drahoty a cen, nechť si to politická strana mluvící za živnostenstvo, jak chce popírá. V poslední době byli jsme svědky pozvolného stoupání potra-

vin. Nesplnil se slib vlády, že se snižováním platů bude se vláda starat současně o snižování cen životních potřeb, ale pravý opak se stal skutkem. Začalo to pod heslem sanace zemědělství, po něm nastoupil průmysl, zvláště potravinářský, jak vidno na příklad z ohromného zdražení umělých tuků, a teď se chystá k celkové ofenzivě i maloobchod. Právě proto mají býti obchodní domy ochromeny — jejich boj o lacinější ceny při zachování kvality zboží jest totiž tendencím maloobchodu nebezpečný, odtud tedy politická kampaň proti nim.

Nesouhlasíme s důvody, které obchodní korporace proti obchodním domům uvádějí, poněvadž jsme se přesvědčili, že neodpovídají skutečnosti. Nás konsumenty nikdo neošidí. Obchod, který by nabízel zákazníkům zboží pořádné jakosti, přišel by do roka v nic, i kdyby je prodával za třetinu. Důvod o horší jakosti zboží v obchodních domech hlásají jejich odpůrci, ale konsumentů ho nesdílejí.

Problém tak eminentního významu hospodářského nelze řešit politicky a dokonce ne už politicko-stranicky. V „Přítomnosti“ píše o obchodních domech s jednotkovými cenami dr. K. Kříž. Z jeho dat je zřejmo, že obchodní domy dosáhly loni v Severní Americe 2, v Anglii 1, ve Francii 0,5, v Německu 0,3%. U nás dosáhl obrát jejich jenom jednu tisícinu obrátu maloobchodového vůbec. To je tak nepatrný zlomek z celkového obchodu domácího, že o ničení drobných živností obchodními domy nelze vážně mluvit. Drobné živnosti mají dost místa i vedle obchodních domů, jenom kdyby se přizpůsobily dnešním poměrům a zracionalisovaly by se. Ostatní námitky proti obchodním domům (nižší plat zaměstnanců, nedodržování kolektivní smlouvy a neplacení daní) nechť si vyšetří vláda objektivně svými orgány.

Jménem členstva, vesměs to konsumentů, majících na cenové politice a hladině hospodářských čísel životní zájem, voláme k Vám, abyste v této otázce hájili spravedlivou věc konsumentů a novou vlnou drahoty jejich život nečinili ještě těžším. Nemůže-li ministr financí platové srážky zaměstnancům zrušiti, nechť se vláda uvaruje všeho, co by vedlo k zhoršení životní úrovně zaměstnanců.

JASNÉ ZŘENÍ - VKUSNÝ VZHLED!

Americké brýle Ful Vue

„OKULARIA“, PRAHA, Václavské nám. 57, nad Lützowovou

PŘES 44,000.000 Kč

34. čl. třídní loterie

jsou připraveny pro hráče

18. prosince v 6 hod. večer

počínají tahy I. třídy

1/8 losu 15 Kč   1/2 losu 60 Kč

1/4 losu 30 Kč   1/1 losu 120 Kč

Hlavní výhra 1,000.000 Kč

Prémie . . . . 1,000.000 Kč

Původní spolehlivá americká zlatá plnicí pera

Výhradní prodej má firma

Karel Kellner, Praha - Václavské nám. 61 - Dlouhá třída 17 -

Conklin

se znamenitě osvědčují a poskytnou každému největší míru uspokojení.

CONKLIN znamená přesnost a pokrok!

Račte si vyžádati náš ilustr. prospekt